

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

dr Roman Trzaskowski

Spółdzielnia europejska

Warszawa 2004

Spis treści

I.	Wprowadzenie	1
II.	Tożsamość ruchu spółdzielczego i jego promocja	3
1.	Wartości i zasady ruchu spółdzielczego	3
1.1.	Deklaracja Tożsamości Spółdzielczej.....	4
1.2.	Cechy charakterystyczne spółdzielni w świetle Komunikatu Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18)	11
2.	Praktyczne znaczenie spółdzielni w Europie i w świecie	12
3.	Próba popularyzacji ruchu spółdzielczego	13
III.	Charakterystyka Rozporządzenia.....	16
1.	Cele regulacji	16
2.	Stosunek do ustawodawstwa krajowego i zakaz dyskryminacji	17
2.1.	Problem implementacji	17
2.2.	Prawo właściwe	18
3.	Podstawowe rozwiązania prawne	21
3.1.	Spółdzielnia europejska - podstawowe elementy konstrukcyjne.....	22
3.2.	Tworzenie spółdzielni	23
3.3.	Kapitał spółdzielni	26
3.3.1.	Zabezpieczenie wartości minimalnej i realnej oraz zmiany wysokości.....	26
3.3.2.	Udziały	27
3.4.	Odpowiedzialność za zobowiązania spółdzielni.....	28
3.5.	Siedziba i jej przeniesienie.....	29
3.5.1.	Określenie siedziby.....	29
3.5.2.	Przeniesienie siedziby	29
3.6.	Statut	31
3.7.	Członkostwo w spółdzielni	32
3.7.1.	Uzyskanie członkostwa	32
3.7.2.	Utrata członkostwa.....	33
3.7.3.	Rozliczenia związane z wystąpieniem oraz wykluczeniem	34
3.7.4.	Prawa członków	35
	• Prawo głosu.....	35
	• Prawo do informacji	36
	• Prawo do dywidendy.....	37

3.8. Organy spółdzielni	37
3.8.1. System dualistyczny	37
• Organ zarządzający.....	37
• Organ nadzorczy	38
3.8.2. System monistyczny	39
3.8.3. Zasady wspólne	40
• Kadencja, uczestnictwo w organach osób prawnych i odpowiedzialność członków organów.....	40
• Kompetencje organów SCE.....	40
3.8.4. Walne zgromadzenie	42
• Właściwość.....	42
• Zwoływanie i przebieg walnego zgromadzenia.....	42
• Podejmowanie uchwał.....	43
• Zgromadzenia sektorowe i zgromadzenia sekcji	44
3.9. Stosunki majątkowe w spółdzielni.....	45
3.9.1. Wystawienie papierów wartościowych	45
3.9.2. Przeznaczanie zysku	46
3.9.3. Podział aktywów po rozwiązaniu spółdzielni	47
3.9.4. Bilans roczny i bilans skonsolidowany	48
3.10. Rozwiązanie i przekształcenie spółdzielni	48
3.10.1. Przekształcenie SCE w zwykłą spółdzielnię.....	48
3.10.2. Rozwiązanie SCE	49
IV. Dyrektywa Rady 2003/72/WE z dnia 22 lipca 2003 r. uzupełniająca statut spółdzielni europejskiej w odniesieniu do uczestnictwa pracowników (wzmianka).....	50
1. Znaczenie Dyrektywy dla utworzenia SCE	50
2. Stosunek do prawa krajowego	51
2.1. Obowiązek implementacji	51
2.2. Problem prawa właściwego	51
3. Podstawowy cel dyrektywy	52
4. Mechanizmy służące realizacji ww. celu	53
4.1. Zasady mające zastosowanie w przypadku tworzenia SCE przez co najmniej dwie osoby prawne albo w drodze przekształcenia.....	53
4.2. Zasady mające zastosowanie w przypadku tworzenia SCE wyłącznie przez osoby fizyczne albo przez jedną osobę prawną oraz osoby fizyczne.....	56
4.3. Postanowienia różne	56

I. Wprowadzenie

Analiza aktu prawnego nie może być prawidłowa, jeżeli jest dokonywana w oderwaniu od podstawowych zasad i wartości, które orientowały prawodawcę, gdy nadawał kształt przepisom prawa. Ta prosta prawda zasługuje na przypomnienie w kontekście interpretacji Rozporządzenia Rady (WE) nr 1435/2003 z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie statutu spółdzielni europejskiej (SCE)¹ (dalej: Rozporządzenie). Już na wstępie należy bowiem podkreślić, że błędem byłoby postrzeganie Rozporządzenia li tylko jako technicznej regulacji prawnej, która stawia do dyspozycji podmiotów z państw członkowskich UE chcących rozwijać ponadnarodową działalność kolejny - obok Spółki Europejskiej i Europejskiego Ugrupowania Interesu Gospodarczego - typ organizacji. Znaczenie Rozporządzenia sięga daleko głębiej. Jego opracowanie jest bowiem fragmentem szerszych działań, które służą promowaniu spółdzielni jako formy prowadzenia działalności społeczno-gospodarczej. Przepisy Rozporządzenia w wielu aspektach mają charakter wzorcowy, mogą zatem stanowić podstawę dla unowocześnienia krajowych regulacji prawnych dotyczących spółdzielni. Jest to szczególnie istotne w kontekście trwających obecnie prac w Polsce nad nowym prawem spółdzielczym. W przekonaniu prawodawcy unijnego ten typ organizacji jest nośnikiem unikalnych cech i wartości, które mogą być wykorzystywane z pożytkiem dla interesów grupowych i społecznych, dlatego też zasługuje na baczniejszą uwagę. Ten aspekt jest szczególnie wart podkreślenia w Polsce, gdzie - jak się wydaje - w wyniku przemian ustrojowych państwa ruch spółdzielczy nadal poszukuje swej tożsamości.

Spojrzenie na Rozporządzenie w sprawie statutu spółdzielni europejskiej z tego punktu widzenia wymaga wyjaśnienia, po pierwsze, jakie to unikalne cechy i wartości określają tożsamość ruchu spółdzielczego, a po drugie, dlaczego zasługuje on na szczególną uwagę. Zagadnieniom tym poświęcona zostanie pierwsza część pracy.

¹ OJ L 207 2003 p.-24. Polska wersja tymczasowa dostępna na stronie internetowej http://europa.eu.int/eur-lex/pl/dd/reg/pl_register_1710.html. Ze względu jednak na tymczasowy charakter tłumaczenia, a zwłaszcza jego jakość, punktem oparcia dla charakterystyki zawartej w niniejszym opracowaniu będą obce wersje językowe, zwłaszcza niemiecka, jako że nie niemiecki system prawny jest w istotnym w tym miejscu zakresie terminologicznym najbardziej zbliżony do polskiego.

Dzięki temu stworzona zostanie solidna podstawa dla zamieszczonych w drugiej części zabiegów interpretacyjnych poświęconych już bezpośrednio Rozporządzeniu.

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

II. Tożsamość ruchu spółdzielczego i jego promocja

1. Wartości i zasady ruchu spółdzielczego

Tradycje ruchu spółdzielczego sięgają pierwszej połowy XIX w. Ruch ten rozwijał się niezależnie w różnych krajach i różnych sektorach, przy czym najdłuższą historię mają spółdzielnie konsumenckie, pracownicze, kredytowe, rolnicze oraz mieszkaniowe i związane z opieką medyczną². Rozwój ten był na tyle intensywny, że na wielu obszarach spółdzielnie zdobyły bardzo poważny, czy wręcz dominujący udział w rynkach krajowych. Jednakże w ostatnich dekadach, ze względu na zmniejszenie pomocy rządowej, znoszenie barier handlowych oraz związaną z tym ekspansję ekonomiczną i intelektualną ponadnarodowych, komercyjnych i „inwestorskich” przedsiębiorców (zwłaszcza spółek handlowych), w niektórych regionach (Zachodnia Europa i Ameryka Płn.) ujawniła się tendencja do usuwania w cień ruchu spółdzielczego³. Ponadto w poszukiwaniu brakującego kapitału spółdzielnie zaczęły angażować się częstokroć w nowe sposoby pozyskiwania środków (np. emisja udziałów), które w istotny sposób modyfikują tradycyjne spółdzielcze struktury decyzyjne⁴. Specyficzne problemy pojawiły się w Europie Środkowej i Wschodniej, gdzie upadek gospodarek centralnie kierowanych zrodził potrzebę ponownego zdefiniowania roli ruchu spółdzielczego⁵. Z drugiej strony sektor spółdzielczy rozwija się niezwykle dynamicznie w Azji i Ameryce Łacińskiej, dowodząc żywotności idei ruchu spółdzielczego⁶. Wszystkie te okoliczności skłoniły

² Bardziej szczegółową prezentację historycznego rozwoju ruchu spółdzielczego przedstawia J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 7 i n.

³ Zob. I. MacPherson, *Understanding the ICA Co-operative Identity Statement*, <http://www.wisc.edu/uwcc/itic/def-hist/gen-info/Understanding-the-ICA-Co-operative-Ident1.html>.

⁴ Zob. I. MacPherson, *Understanding the ICA Co-operative Identity Statement*, <http://www.wisc.edu/uwcc/itic/def-hist/gen-info/Understanding-the-ICA-Co-operative-Ident1.html>.

⁵ Zob. dokument *Background Paper to the Statement on the Cooperative Identity*, z którym można zapoznać się pod adresem internetowym <http://www.wisc.edu/uwcc/itic/issues/prin/21-cent/background.html>; zob. także I. MacPherson, *Understanding the ICA Co-operative Identity Statement*, <http://www.wisc.edu/uwcc/itic/def-hist/gen-info/Understanding-the-ICA-Co-operative-Ident1.html>.

środowiska spółdzielcze do zaakcentowania swej tożsamości i unikalnych wartości związanych ze spółdzielnią jako formą prawną prowadzenia działalności społeczno-gospodarczej. Mnożą się inicjatywy, których celem jest wykazanie znaczenia ruchu spółdzielczego oraz sposobów, w jaki może on przyczyniać się do efektywnego zaspokajania różnorodnych potrzeb społecznych.

1.1. **Deklaracja Tożsamości Spółdzielczej**

Interesującym dokumentem, który odzwierciedla najnowsze standardy międzynarodowe dotyczące istoty i cech charakterystycznych ruchu spółdzielczego jest Deklaracja Tożsamości Spółdzielczej (dalej: DTS) opracowana przez Międzynarodowy Związek Spółdzielczy (International Co-operative Alliance - ITA⁷) w 1995 r.⁸. Deklaracja ta zawiera definicję spółdzielni, listę wartości kluczowych dla ruchu spółdzielczego oraz zbiór zasad, które mają wytyczać szlak spółdzielniom na początku XXI w. O wadze dokumentu świadczy to, że wywarł on istotny wpływ m.in. na zalecenie nr 193 Międzynarodowej Organizacji Pracy z dnia 3 czerwca 2002 r. w sprawie promocji spółdzielni⁹ a także na wydane przez Radę Ekonomiczną i Społeczną ONZ w maju 2001 r. Wskazówki służące stworzeniu przychylnego środowiska dla rozwoju spółdzielni (*Guidelines aimed at creating a supportive environment for the development of cooperatives*)¹⁰. Do zasad opracowanych przez Międzynarodowy Związek Spółdzielczy odwołuje się również uzasadnienie prezydenckiego projektu nowego prawa spółdzielczego (s. 2-3).

W kontekście poczynionych już uwag należy wspomnieć, że motywem przewodnim opracowania DTS było właśnie dążenie do zaakcentowania tożsamości i unikalności

⁶ Zob. I. MacPherson, *Understanding the ICA Co-operative Identity Statement*, <http://www.wisc.edu/uwcc/ctic/def-hist/gen-info/Understanding-the-ICA-Co-operative-Ident1.html>.

⁷ Organizacja ta istnieje nieprzerwanie od 1895 r.

⁸ Elektroniczna wersja oświadczenia jest dostępna pod adresem internetowym: <http://www.wisc.edu/uwcc/ctic/issues/prin/21-cent/identity.html>.

⁹ Elektroniczna wersja zalecenia jest dostępna pod adresem internetowym: <http://www.ilo.org/ilolex/english/recdisp1.htm>.

¹⁰ Wskazówki te akcentują przede wszystkim potrzebę zapewnienia spółdzielniom niezależności od rządu (zakaz ingerencji w wewnętrzne sprawy spółdzielni) oraz równości w stosunku do innych typów zrzeszeń i przedsiębiorców (zakaz dyskryminacji).

ruchu spółdzielczego, który został zepchnięty w cień przez inne, „inwestorskie” formy prawne prowadzenia działalności gospodarczej w gospodarce rynkowej¹¹. Przesłanie zawarte w DTS ma przy tym charakter uniwersalny: jest adresowane do całego ruchu spółdzielczego niezależnie od jego ogromnej różnorodności wynikającej z tradycji historycznych i zmiennych warunków działania¹².

Stosownie do definicji sformułowanej w DTS¹³ spółdzielnia jest „autonomicznym zrzeszeniem osób, zjednoczonych dobrowolnie w celu zaspokajania wspólnych potrzeb i dążeń gospodarczych, społecznych i kulturalnych przy pomocy wspólnego i demokratycznie kontrolowanego przedsiębiorstwa”¹⁴. Stosownie do objaśnień zamieszczonych w *Background Paper*, definicja akcentuje następujące cechy spółdzielni¹⁵:

- autonomiczność, a więc możliwie daleko idącą niezależność zarówno od rządu, jak i od prywatnych przedsiębiorców;
- to, że stanowi ona zrzeszenie osób, co oznacza, iż chodzić może zarówno o osoby fizyczne, jak i prawne;
- dobrowolność zrzeszenia - członkostwo w spółdzielni nie może być obowiązkowe; członkowie powinni mieć, stosownie do celów i środków spółdzielni, swobodę przystąpienia albo wystąpienia ze spółdzielni;
- to, że służy ona „zaspokajaniu potrzeb ekonomicznych, społecznych i kulturalnych” - oznacza to przede wszystkim, że spółdzielnie są zorganizowane przez członków w celu przysparzania im indywidualnych i wspólnych korzyści ekonomicznych, a pomocniczo także społecznych i kulturalnych;

¹¹ Zob. dokument *Background Paper to the Statement on the Cooperative Identity*, z którym można zapoznać się pod adresem internetowym <http://www.wisc.edu/uwcc/icic/issues/prin/21-cent/background.html>.

¹² Zob. dokument *Background Paper to the Statement on the Cooperative Identity*, z którym można zapoznać się pod adresem internetowym <http://www.wisc.edu/uwcc/icic/issues/prin/21-cent/background.html>.

¹³ Definicja ta została przyjęta w § 2 ww. zalecenia Międzynarodowej Organizacji Pracy.

¹⁴ „... an autonomous association of persons united voluntarily to meet their common economic, social and cultural needs and aspirations through a jointly owned and democratically controlled enterprise”.

- środkiem jest „wspólne i demokratycznie kontrolowane przedsiębiorstwo” - sformułowanie to podkreśla, że w spółdzielniach kontrolę sprawują członkowie na zasadach demokratycznych; jest to cecha, która odróżnia spółdzielnie od innych typów organizacji, które oparte są na kontroli kapitałowej albo rządowej. Spółdzielnia jest także zorganizowaną jednostką, przedsiębiorstwem, które funkcjonuje na rynku, dlatego też musi dążyć do efektywnego zaspokajania potrzeb jej członków¹⁶.

Nie mniej istotny od definicji spółdzielni jest zamieszczony w DTS katalog podstawowych wartości ruchu spółdzielczego. Jest on szczególnie interesujący ze względu na swój z założenia uniwersalny charakter; jego kształt stanowi wynik konsensusu uwzględniającego bardzo różnorodny kontekst kulturowy, w którym rozwijały się organizacje spółdzielcze¹⁷. DTS¹⁸ wymienia dwie grupy wartości: do pierwszej - „wartości na których opierają się spółdzielnie” - należą: samopomoc, odpowiedzialność, demokracja, równość, słuszność oraz solidarność; do drugiej - „wartości jakie wyznają jej członkowie zgodnie z tradycją swych założycieli” - etyczne wartości uczciwości, otwartości, odpowiedzialności społecznej i troski o innych. Warto tym wartościom poświęcić nieco uwagi wskazując, jak są one tłumaczone objaśnieniach zamieszczonych w *Background Paper*.

Stosownie do objaśnień wartość „samopomocy” opiera się na założeniu, że ludzie są panami własnego losu oraz, że pełny rozwój indywidualny jest możliwy tylko w relacjach z innymi osobami. Wspólne działanie i wzajemna odpowiedzialność umożliwia efektywniejsze działanie, szczególnie na rynku oraz w stosunku do rządu. Udział w organizacji spółdzielczej pozwala również na rozwój zdolności

¹⁵ Zob. „dokument *Background Paper to the Statement on the Cooperative Identity*, z którym można zapoznać się pod adresem internetowym <http://www.wisc.edu/uwcc/icic/issues/prin/21-cent/background.html>.

¹⁶ Zob. dokument *Background Paper to the Statement on the Cooperative Identity*, z którym można zapoznać się pod adresem internetowym <http://www.wisc.edu/uwcc/icic/issues/prin/21-cent/background.html>; zob. także J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 6.

¹⁷ Zob. dokument *Background Paper to the Statement on the Cooperative Identity*, z którym można zapoznać się pod adresem internetowym <http://www.wisc.edu/uwcc/icic/issues/prin/21-cent/background.html>.

¹⁸ Identycznie § 3 pkt a ww. zalecenia Międzynarodowej Organizacji Pracy.

organizacyjnych, lepsze zrozumienie mechanizmów społecznych, itp.; słowem - zapewnia nieustanną edukację i rozwój osobom zaangażowanym.

Wartość „odpowiedzialności” oznacza, że członkowie przyjmują odpowiedzialność za powstanie i żywotność spółdzielni, ich promowanie w swych środowiskach, a także za zapewnienie im niezależności od innych organizacji publicznych i prywatnych.

Podstawową wartością spółdzielni jest także „równość”. Oznacza ona, że podstawową jednostką spółdzielni jest członek: człowiek albo organizacja ludzi. Podkreśla się, że podstawowa wartość jaką stanowi osobowość ludzka różni spółdzielnię od przedsiębiorców kontrolowanych w pierwszym rzędzie „w interesie kapitału”. Podstawową troską ruchu spółdzielczego jest zapewnienie możliwie daleko idącej równości między członkami, co jednak - jak zauważa się w objaśnieniach - nie zawsze jest proste w dużych spółdzielniach albo spółdzielniach, których członkami są inne spółdzielnie.

„Słuszność” oznacza przede wszystkim, że członkowie powinni być traktowani sprawiedliwie w stosunkach wewnętrznych. W szczególności dotyczy to wynagradzania za udział w spółdzielni (w postaci korzyści, których rozmiar jest proporcjonalny do skali transakcji dokonywanych ze spółdzielnią), czy też obniżenia obciążeń.

Wartość „solidarności” oznacza w pierwszym rzędzie, że spółdzielnia nie może być postrzegana wyłącznie jako zrzeszenie członków zaspokajających tylko indywidualne interesy; jest ona wspólnotą, w której poszczególni członkowie troszczą się o wspólny interes, w szczególności o uczciwe traktowanie wszystkich osób zaangażowanych w spółdzielnię (członków, pracowników). Solidarność podkreśla także wspólnotę między samymi spółdzielniami, które - niezależnie od różnorodnych celów - tworzą wspólny ruch na poziomie lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym i współpracują ze sobą w celu zapewnienia swym członkom dóbr i usług najwyższej jakości po możliwie niskich cenach. Podejmują także wspólne działania w stosunku do społeczeństwa oraz rządów.

Jeżeli chodzi o drugą grupę wartości, to wprowadzie przyświecają one - jak się wskazuje w objaśnieniach - także innym organizacjom „inwestorskim” oraz

rządowym, jednakże zostały uwzględnione ze względu na to, że w ramach ruchu spółdzielczego zajmują tradycyjnie szczególnie eksponowane miejsce.

W kontekście rozważań o charakterze prawniczym szczególnie interesujący wydaje się katalog 7 zasad zawarty w DTS. Nie jest to zbiór norm, które mają być bezwzględnie przestrzegane (byłby to trudny do osiągnięcia ideał), lecz zbiór wskazówek, przy pomocy których spółdzielnie powinny realizować ww. wartości w praktyce¹⁹.

Pierwszą zasadą jest „dobrowolne i otwarte członkostwo”. Zasada ta oznacza, że spółdzielnie są organizacjami dobrowolnymi (nikt nie może być zmuszony do uczestnictwa w spółdzielni) i otwartymi dla wszystkich osób zdolnych do korzystania z ich świadczeń²⁰ oraz gotowych przyjąć obowiązki związane z członkostwem (wykonywanie prawa głosu, uczestnictwo w zebraniach, korzystanie ze świadczeń spółdzielni), bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, religię, przynależność polityczną albo pozycję społeczną (klasową, etniczną, narodowościową)²¹. Wskazuje się, że z zasady tej wynika również, iż spółdzielnie powinny podjąć starania, by objąć swym działaniem wszystkie potrzebujące grupy. Istotne jednak, że motywem działania nie powinna być tu dobroczynność, lecz ostrożna i praktyczna ocena możliwości działań spółdzielczych²².

Drugą zasadą jest „demokratyczna kontrola członkowska”. Oznacza ona, że spółdzielnie są organizacjami demokratycznymi, kontrolowanymi przez swych członków, którzy aktywnie uczestniczą w określaniu kierunków ich działań oraz

¹⁹ Zob. I. MacPherson, *Understanding the ICA Co-operative Identity Statement*, <http://www.wisc.edu/uwcc/ctic/def-hist/gen-info/Understanding-the-ICA-Co-operative-Ident1.html>.

²⁰ Jest jasne, że pewne ograniczenia są konieczne, gdyż niektóre spółdzielnie mogą służyć efektywnie tylko pewnym grupom osób - por. dokument *Background Paper to the Statement on the Cooperative Identity*, z którym można zapoznać się pod adresem internetowym <http://www.wisc.edu/uwcc/ctic/issues/prin/21-cent/background.html>.

²¹ Interesujące, że dopuszcza się istnienie spółdzielni, w których członkostwo jest zastrzeżone dla pewnych grup etnicznych, czy wyznawców określonych religii, pod warunkiem wszakże, że nie przeciwstawiają się one powstawaniu spółdzielni zrzeszających inne grupy religijne czy etniczne, nie wykorzystują osób, które nie są ich członkami, a należą do tej samej społeczności i że uznają swoją odpowiedzialność za rozwój ruchu spółdzielczego na swych terenach.

²² Zob. dokument *Background Paper to the Statement on the Cooperative Identity*, z którym można zapoznać się pod adresem internetowym <http://www.wisc.edu/uwcc/ctic/issues/prin/21-cent/background.html>.

podejmowaniu decyzji. Mężczyźni i kobiety wybrani jako przedstawiciele są odpowiedzialni przed członkami. W spółdzielniach pierwszego stopnia członkowie mają równe prawo głosu (jeden członek, jeden głos) a spółdzielnie na wyższych stopniach (zrzeszające spółdzielnie) są również zorganizowane w demokratyczny sposób (np. siła głosu jest proporcjonalna do ilości zrzeszanych członków). Podkreślenie tej zasady jest szczególnie istotne w kontekście przemian zachodzących w ramach ruchu spółdzielczego. Przekształcenie wielu spółdzielni w duże, profesjonalnie zarządzane przedsiębiorstwa spowodowało bowiem osłabienie więzi z członkami i upodobniło spółdzielnie do zwykłych komercyjnych przedsiębiorców²³. Demokratyczna kontrola członkowska oznacza w przypadku takich spółdzielni, że zarządzający są zawsze odpowiedzialni przed członkami²⁴.

Trzecią zasadą jest „ekonomiczne uczestnictwo członków”. Zaakcentowanie tej zasady jest nowością, która ma zmierzać do silniejszego podkreślenia potrzeby zaangażowania członków w stosunki majątkowe spółdzielni²⁵. Oznacza ona, że członkowie sprawiedliwie zasilają - np. przez udziały, składki - i demokratycznie kontrolują kapitał spółdzielni. Przynajmniej pewna część tego kapitału stanowi zazwyczaj majątek spółdzielni. Członkowie zazwyczaj otrzymują ograniczoną rekompensatę za kapitał, którego wniesienie stanowi warunek członkostwa. Nadwyżki członkowie przeznaczają na jeden lub wszystkie z następujących celów: rozwój spółdzielni, możliwie przez tworzenie rezerw, z których co najmniej część jest niepodzielna; przysparzanie korzyści członkom spółdzielni proporcjonalnie do ich transakcji ze spółdzielnią; wspieranie innych działań zaaprobowanych przez członków. Szczególnie istotne jest to, że inaczej niż w przypadku organizacji filantropijnych, po zaspokojeniu innych potrzeb spółdzielnie mogą dzielić zyski między członków. Inaczej jednak niż w przypadku spółek kapitałowych, rozmiar

²³ J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 14-15.

²⁴ J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 17.

²⁵ I. MacPherson, *Understanding the ICA Co-operative Identity Statement*, <http://www.wisc.edu/uwcc/icic/def-hist/gen-info/Understanding-the-ICA-Co-operative-Ident1.html>.

korzyści uzyskanych przez poszczególnych członków jest proporcjonalny nie do wniesionego kapitału, lecz do rozmiarów transakcji ze spółdzielnią²⁶.

Czwartą zasadą jest „autonomia i niezależność”. Oznacza ona, że spółdzielnie są autonomicznymi, opartymi na samopomocy organizacjami, kontrolowanymi przez swych członków. Umowy z innymi organizacjami, w tym także z rządem oraz pozyskiwanie kapitału ze źródeł zewnętrznych odbywa się na warunkach, które zapewniają demokratyczną kontrolę członkom spółdzielni i pozwalają na zachowanie niezależności spółdzielni. Zaakcentowanie tej zasady jest wyraźną odpowiedzią na ujawniające się niekiedy tendencje do pozyskiwania kapitału w sposób, który wiąże się z przekazaniem istotnego wpływu na działalność spółdzielni zaangażowanym wyłącznie kapitałowo inwestorom. Zasada ta jest również szczególnie istotna w państwach, w których sektor spółdzielczy był dotychczas silnie podporządkowany rządowi przede wszystkim na skutek uzależnienia finansowego.

Piątą zasadą jest „edukacja, szkolenie i informowanie”. Oznacza ona, że spółdzielnie edukują i szkolą swych członków, wybranych przedstawicieli, zarządzających i pracowników, tak by mogli oni efektywnie przyczynić się do rozwoju swych spółdzielni. Informują także szersze kręgi społeczne - zwłaszcza osoby młode i czynniki opiniotwórcze - o charakterze i korzyściach spółdzielczego współdziałania.

Szóstą zasadą jest „współdziałanie między spółdzielniami”. Oznacza ona, że spółdzielnie służą swym członkom w sposób najbardziej efektywny i wzmacniają ruch spółdzielczy przez wzajemną współpracę w ramach struktur lokalnych, krajowych, regionalnych i międzynarodowych.

Siódmą zasadą jest „troska o społeczeństwo”. Zasada ta oznacza, że spółdzielnie pracują nad trwałym rozwojem swych społeczności przez działania zaaprobowane przez ich członków.

²⁶ J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 18.

1.2. Cechy charakterystyczne spółdzielni w świetle Komunikatu Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18)

Potrzeba zaakcentowania tożsamości ruchu spółdzielczego dostrzegana jest - co warte podkreślenia w kontekście tematu niniejszego opracowania - również na poziomie europejskim. Wyrazem tego jest w szczególności Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

Podstawową cechą charakterystyczną spółdzielni jest - zdaniem Komisji Europejskiej - to, że działają w interesie swoich członków, którzy są równocześnie ich użytkownikami i nie są zarządzane w interesie zewnętrznych inwestorów. Zyski są dzielone pomiędzy członków proporcjonalnie do ich transakcji ze spółdzielnią, a rezerwy i majątek są wspólnie utrzymywane, nie przekazywalne i przeznaczone dla zaspokajania wspólnego interesu członków. Możliwa jest rezygnacja z członkostwa, z którą wiąże się prawo członka do zwrotu jego udziału. Osobiste więzi między członkami są zwykle silne, co skutkuje m.in. tym, że prawa głosu nie są konieczne proporcjonalne do liczby udziałów („jeden człowiek - jeden głos”)²⁷.

Należy podkreślić, że Komisja w pełni uznaje przedstawiony wyżej dorobek międzynarodowego ruchu spółdzielczego odzwierciedlony w Deklaracji Tożsamości Spółdzielczej. Proponując krajom członkowskim podjęcie działań zmierzających do poprawy legislacji dotyczącej spółdzielni wyraźnie wskazuje bowiem, że „Legislatorzy z poszczególnych krajów, przygotowując nowe ustawy dotyczące spółdzielni, powinni zatem opierać się na tej spółdzielczej definicji, wartościach i zasadach”²⁸. Zaznacza jednak, iż pożądane jest „aby Państwa Członkowskie były również wystarczająco

²⁷ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

²⁸ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

elastyczne w celu umożliwienia spółdzielniom efektywnej konkurencji na swoich rynkach, na równoprawnych warunkach jakie mają inne formy przedsiębiorstw”.

2. Praktyczne znaczenie spółdzielni w Europie i w świecie

Forma prawna spółdzielni jest dość popularna w krajach Unii Europejskiej. Działa tam około 300 000 spółdzielni zatrudniających 4,8 miliona osób i skupiających ponad 140 milionów obywateli będących członkami spółdzielni.

Z informacji przedstawionych przez Komisję Europejską wynika, że spółdzielnie tworzą 83% holenderskiej produkcji rolnej, 50% francuskich i 37% cypryjskich usług bankowych²⁹, 35% fińskiej detalicznej sprzedaży żywności, 21% hiszpańskiej opieki zdrowotnej oraz 60% szwedzkiego leśnictwa³⁰. Spółdzielnie zajmują wszędzie bardzo silną pozycję na rynku mleka³¹. Silny udział w rynku mieszkaniowym mają spółdzielnie w Szwecji i Norwegii, zaś w Hiszpanii i Włoszech mocną pozycję zajmują spółdzielnie pracownicze³².

Nie jest to wyłącznie fenomen europejski. Spółdzielnie rolnicze zajmują bardzo silną pozycję np. w Stanach Zjednoczonych³³, Kanadzie³⁴, Brazylii³⁵, Japonii³⁶, Korei

²⁹ Udział spółdzielni w sektorze bankowym jest silny w całej Europie Zachodniej: istnieje tam około 11 tys. banków lokalnych i regionalnych, mających 56 tys. punktów obsługi, 33 miliony członków i ponad 400 tys. pracowników - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 9.

³⁰ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

³¹ Ich udział w rynku wynosi 52% we Francji, 72% w Słowenii, 80% w Belgii, 75% w Holandii, 90% w Wielkiej Brytanii i 99% w Norwegii - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 8.

³² J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 11-12.

³³ W 1994 r. w USA istniały 4174 spółdzielnie farmerskie liczące blisko 4 miliony członków o obrotach 89 miliardów USD - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 7.

³⁴ W Kanadzie spółdzielniom obsługują 40% przychodów farmerskich a ich produkcja osiąga 14 miliardów USD - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 7.

³⁵ Ich produkcja osiąga 12 miliardów USD - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 7.

Płd.³⁷, Nowej Zelandii³⁸, Australii³⁹. W Japonii bardzo silne są również spółdzielnie konsumenckie, które zajmują się sprzedażą detaliczną⁴⁰; w Kanadzie i Stanach Zjednoczonych spółdzielnie zajmują silną pozycję w sektorze bankowym⁴¹. W Stanach Zjednoczonych, Japonii oraz Brazylii silne są również spółdzielnie zapewniające opiekę zdrowotną i społeczną⁴².

3. Próba popularyzacji ruchu spółdzielczego

W ocenie Komisji Europejskiej, zalety spółdzielni europejskiej jako formy prawnej prowadzenia działalności gospodarczej lub społecznej nie są wystarczająco dostrzegane. Tymczasem jej cechy charakterystyczne czynią ją atrakcyjną w wielu dziedzinach. Przede wszystkim może być ona, według Komisji, instrumentem wzmocnienia pozycji małych i średnich przedsiębiorstw. Umożliwia ona podejmowanie wspólnych działań, z czym wiążą się korzyści skali, zwiększenie dostępu do rynku, wzmocnienie siły nabywczej i potencjału ekonomicznego, a także stworzenie warunków efektywniejszego zarządzania. Wykorzystanie formy prawnej spółdzielni umożliwia również zmniejszenie ryzyka związanego z działalnością przy równoczesnym zachowaniu niezależności przez poszczególnych przedsiębiorców.

³⁶ Wartość produkcji spółdzielni rolniczych sięga tam 90 miliardów USD, a do spółdzielni należy 91% rolników japońskich. Spółdzielnie zapewniają usługi marketingowe, zaopatrzenie, kredyt oraz ubezpieczenie. Federacja Krajowa należy do największych przedsiębiorców handlowych i bankowych oraz jest największym ubezpieczycielem w Japonii - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 7.

³⁷ Do spółdzielni należy tam 90% rolników; wartość produkcji spółdzielni sięga 11 miliardów USD - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 8.

³⁸ 49 spółdzielni kontroluje tam 70% eksportu produktów rolnych, a każdy rolnik należy do co najmniej 1 spółdzielni - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 8.

³⁹ Spółdzielnie dominują tam na rynku mleczarskim, rybnym i produkcji ryżu - J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 8.

⁴⁰ J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 9.

⁴¹ J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 10.

⁴² J. Birchall, *Cooperatives and the Millennium Development Goals*, Geneva, International Labour Office, 2004, s. 12-13.

Zdaniem Komisji, spółdzielnia jest szczególnie atrakcyjną formą prawną w sektorze usług. Przedsiębiorstwa usługowe muszą obecnie zapewniać coraz wyższą jakość usług i coraz lepsze dostosowanie ich do indywidualnych potrzeb użytkowników. Z tego punktu widzenia forma spółdzielni jest korzystna, gdyż umożliwia korzystającym z usług, którzy są równocześnie członkami spółdzielni, wywieranie wpływu na jej działalność, tak by w pełni odpowiadała ona ich potrzebom. Co istotne, spółdzielnie stwarzają określonym grupom dostęp do usług, których świadczenie nie jest atrakcyjne dla podmiotów komercyjnych.

Zaletą spółdzielni jest również - zdaniem Komisji - to, że są one często przedsiębiorstwami, w których członkowie jako użytkownicy mają rzeczywisty wpływ na decyzje, a tym samym są niejako szkołami przedsiębiorczości i zarządzania dla tych, którzy w inny sposób nie mieliby dostępu do odpowiedzialnych stanowisk⁴³.

Komisja podkreśla, że spółdzielnia może być przydatnym instrumentem służącym realizacji celów Wspólnot. W szczególności spółdzielnie są przykładem typu przedsiębiorstwa, które może jednocześnie realizować cele przedsiębiorcze i społeczne we wzajemnie uzupełniający się sposób⁴⁴.

Spółdzielnie odgrywały i w dalszym ciągu odgrywają bardzo ważną rolę w sektorze rolnictwa w całej Europie. Zdaniem Komisji są one „najwłaściwszym narzędziem” dla zapewniania kolektywnych usług dla rolników (np. kółka wypożyczania maszyn, usługi zastępstw w gospodarstwach czy usługi związane z zarządzaniem)⁴⁵. Jest to szczególnie istotne w nowych państwach członkowskich, w których dominują drobne i średnie gospodarstwa, pozbawione kapitału niezbędnego do inwestowania w nowe technologie. Komisja podkreśla, że tworzenie spółdzielni przez drobne gospodarstwa umożliwia realizację większych projektów inwestycyjnych, dzięki dostarczeniu

⁴³ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

⁴⁴ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

⁴⁵ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

bankom i inwestorom odpowiednich gwarancji. W nowych państwach członkowskich obszary wiejskie są często pozbawione systemu świadczenia usług, a lukę tę mogą wypełnić właśnie spółdzielnie. Komisja zauważa jednak, że w krajach tych termin „spółdzielnia” kojarzy się negatywnie jako instrument gospodarki centralnie kierowanej, co stanowi przeszkodę dla rozwoju nowoczesnej spółdzielczości.

Spółdzielnie mogą przyczyniać się również do rozwoju regionalnego. Są one silnie zakorzenione w społecznościach lokalnych a przez to przyczyniają się do utrzymywania lokalnych miejsc pracy, zapewnienia lokalnych usług i tym samym zapobiegają wyludnieniu obszarów wiejskich i mogą pomóc w rozwoju uboższych regionów i miejscowości⁴⁶.

Ponadto, zdaniem Komisji, spółdzielnie są ważnym elementem tzw. sektora „ekonomii społecznej”. Możliwość działania „po kosztach” pozwala na zakładanie i prowadzenie spółdzielni przez osoby, które w inny sposób nie miałyby dostępu do rynku pracy, a także na zaspokajanie potrzeb ekonomicznych i społecznych, tam, gdzie brak jest inicjatyw publicznych bądź prywatnych. Spółdzielnie sprzyjają zatem integracji społecznej, mogą tworzyć miejsca pracy i sprzyjać wzrostowi bez dążenia do osiągnięcia czystego zysku w celu dzielenia go pomiędzy członków.

⁴⁶ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

III. Charakterystyka Rozporządzenia

Dotychczasowe uwagi są wystarczające, by zrozumieć prądy, które doprowadziły do wydania Rozporządzenia w sprawie statutu spółdzielni europejskiej. Pozwalają one przejść już bezpośrednio do prezentacji jego treści⁴⁷. Zgodnie z uwagą wstępną ze względu na tymczasowy charakter polskiej wersji aktu, a zwłaszcza niski poziomi tłumaczenia, punktem oparcia dla charakterystyki zawartej w niniejszym opracowaniu będą wersje obcojęzyczne, w szczególności wersja niemiecka, jako że nie niemiecki system prawny jest w istotnym w tym miejscu zakresie terminologicznym najbardziej zbliżony do polskiego.

1. Cele regulacji

Ogólnie rzecz ujmując, przygotowanie rozporządzenia o statucie spółdzielni europejskiej stanowi część szerszej zakrojonych prac nad prawem wspólnotowym, których celem jest ułatwienie prowadzenia działalności na wspólnym rynku przez różnego rodzaju jednostki organizacyjne. W najogólniejszym zarysie prace te mają, po pierwsze, ułatwiać prowadzenie działalności przekraczającej granice pojedynczych państw, po drugie, pozwalać na zachowanie cech właściwych poszczególnym typom organizacji i po trzecie, zapewnić równe warunki konkurencji między poszczególnymi typami organizacji. Jedną z głównych idei przewodnich jest również zapewnienie pracownikom możliwości wywierania wpływu na działalność organizacji, w której są zatrudnieni.

W preambule zawartej w Rozporządzeniu wskazuje się, że współpraca transgraniczna między spółdzielniami we Wspólnocie jest obecnie hamowana trudnościami prawnymi i administracyjnymi, które należy wyeliminować na rynku bez granic. Wprowadzenie formy prawnej dla spółdzielni na poziomie europejskim, opartej na wspólnych zasadach, uwzględniającej ich szczególne cechy, powinno

⁴⁷ Historię prac nad Rozporządzeniem przedstawiają szczegółowo R. Skubisz, M. Trzebiatowski, *Spółdzielnia europejska*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2003, z. 3, s. 532 i n.

umożliwić im działanie poza ich granicami krajowymi, na całym lub na części terytorium Wspólnoty.

Przyjęcie Statutu Spółdzielni Europejskiej ma umożliwić spółdzielniom prowadzenie działalności w całej UE przy zachowaniu jednej osobowości prawnej i tego samego zestawu przepisów prawnych⁴⁸. Dla podmiotów chcących prowadzić działalność ponadgraniczną jest to znacznie atrakcyjniejsza forma niż tworzenie podmiotów zależnych poszczególnych państwach członkowskich.

2. Stosunek do ustawodawstwa krajowego i zakaz dyskryminacji

2.1. Problem implementacji

Należy z góry zaznaczyć, że celem Rozporządzenia nie jest unifikacja ustawodawstw krajowych dotyczących spółdzielni. Mimo różnic między ustawodawstwami poszczególnych krajów członkowskich Komisja nie zamierza przedkładać propozycji zharmonizowania legislacji spółdzielczych poszczególnych krajów⁴⁹. Warto natomiast wspomnieć, że w założeniu Komisji „Rozporządzenie będzie wywierało „pośredni i stopniowy efekt, jako że stanie się płaszczyzną odniesienia dla przyszłych legislacji, zwłaszcza w nowych Państwach Członkowskich i w krajach kandydackich”⁵⁰.

Rozporządzenie nie wymaga implementacji do prawa krajowego, gdyż wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich (art.

⁴⁸ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

⁴⁹ Komunikat Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów z dnia 23 lutego 2004 r. o promowaniu spółdzielni w Europie (COM (2004) 18).

⁵⁰ J.W.

80 ak. 3)⁵¹. Nie oznacza to jednak, że ustawodawca krajowy nie musi podejmować żadnych działań w związku z wydaniem Rozporządzenia.

Zgodnie z art. 78 ust. 1 państwa członkowskie są zobowiązane do wydania przepisów wykonawczych, które są właściwe w celu zapewnienia skutecznego zastosowania Rozporządzenia. W szczególności każde państwo członkowskie musi wyznaczyć właściwe organy, które będą właściwe dla wykonywania działań określonych w Rozporządzeniu (art. 7, 21, 29, 30, 54 i 73). Na wydanie przepisów wykonawczych mają czas do 18 sierpnia 2006 r. (art. 80 ak.⁵² 2).

2.2. Prawo właściwe

Rozporządzenie nie reguluje w sposób wyczerpujący sytuacji prawnej SCE, co oznacza, że w kwestiach nieuregulowanych w Rozporządzeniu do spółdzielni tych zastosowanie będą miały przepisy kraju członkowskiego, w którym SCE będzie miała swą siedzibę. Stosownie do preambuły Rozporządzenia dotyczy to w szczególności takich dziedzin prawa takich jak podatki, konkurencja, własność intelektualna czy upadłość.

Kwestię prawa właściwego reguluje art. 8 ust. 1 Rozporządzenia, zgodnie z którym SCE działa w oparciu o przepisy Rozporządzenia oraz - w zakresie w jakim określa to Rozporządzenie - statutu, a w sprawach w Rozporządzeniu nieuregulowanych lub uregulowanych tylko częściowo - w oparciu o przepisy prawa przyjęte przez państwa członkowskie w celu wprowadzenia w życie specjalnych aktów wspólnotowych dotyczących SCE, przepisy prawa państw członkowskich, które mają zastosowanie do spółdzielni, utworzonych zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym SCE ma swoją siedzibę oraz przepisy swojego statutu, w taki sam sposób jak spółdzielnie, utworzone zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym SCE ma swoją siedzibę.

⁵¹ Odnośnie do charakterystyki rozporządzenia jako źródła prawa wspólnotowego zob. np. C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe, Zagadnienia teorii i praktyki, t. I*, Warszawa 2000, s. 493 i n.; S. Biernat, [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2003, s. 188-189.

⁵² Skrót „ak.” oznacza akapit.

Przepis powyższy przesądza o tym, że mimo pewnych zasad wspólnych trudno mówić o w pełni jednolitych regułach działania poszczególnych SCE.

Zasady działania SCE są w znacznej mierze uzależnione od kształtu ustawodawstwa krajowego państwa siedziby SCE. Przepisy Rozporządzenia odwołują się wielokrotnie bądź ogólnie do regulacji prawa krajowego państwa siedziby SCE⁵³ bądź precyzyjnie do prawa państwa siedziby SCE dotyczącego spółdzielni⁵⁴ albo spółek akcyjnych⁵⁵. W myśl art. 8 ust. 2 Rozporządzenia jeżeli prawo krajowe zawiera szczególne zasady i/lub ograniczenia w odniesieniu do działalności prowadzonej przez spółdzielnie, lub w odniesieniu do form kontroli sprawowanej przez organ nadzoru to przepisy te stosuje się w całości do SCE.

⁵³ Prawo państwa siedziby SCE decyduje np. o dopuszczalności przewidzenia w statucie: istnienia specjalnej kategorii członków inwestorów (art. 14 ust. 1), możliwości przyznania członkom większej liczby głosów w proporcji do ich udziału w działalności SCE (art. 59), możliwości podziału czystego majątku SCE związanej z przyznaniem zysku (art. 75). Prawo to jest również właściwe: dla ewentualnego określenia wyłączenia określonej kategorii osób od uczestnictwa w organach SCE (art. 46 ust. 2), w kwestii reprezentacji łącznej w ramach organów SCE (art. 47 ust. 1), skutków (w pewnej mierze) dokonania przez organ SCE czynności wykraczającej poza przedmiot działalności SCE (art. 47 ust. 2), ewentualnego oznaczenia czynności organów reprezentujących SCE, które wymagają upoważnienia przez inny właściwy organ albo umocowania - w systemie dualistycznym - organu nadzorczego do wskazania takich czynności (art. 48 ust. 3), ewentualnego określenia odstępu czasowego między pierwszym i drugim zwołaniem walnego zgromadzenia poniżej 30 dni (art. 56 ust. 3); określenia możliwości uczestnictwa w walnym zgromadzeniu przez osoby niebędące członkami (art. 58 ust. 2) oraz wykonywania prawa głosu przez członków inwestorów (art. 59 ust. 3); określenia reguł dotyczących sporządzania bilansów i ich kontroli (art. 68-70).

⁵⁴ Przepisy te są miarodajne np. dla sporządzenia statutu (art. 5 ust. 2), ewentualnych dodatkowych przyczyn wygaśnięcia członkostwa (art. 15 ust. 1), kontroli prawidłowości połączenia spółdzielni w SCE (art. 30 ust. 1), wprowadzonego ewentualnie przez państwo siedziby SCE wyboru członków organu zarządzającego przez walne zgromadzenie (art. 37 ust. 2); określenia odpowiedzialności członków organów SCE za szkody jej wyrządzone (art. 51), określenia zakresu właściwości walnego zgromadzenia (art. 52), ewentualnego ustalenia częstotliwości walnych zgromadzeń wyższej niż raz do roku oraz możliwości jego zwołania przez organy SCE i urzędy (art. 54), określenia reguł dotyczących rozwiązania, likwidacji, niewypłacalności, wstrzymania płatności SCE i podobnych postępowań (art. 72); ewentualnego określenia kworum wymaganego dla zmiany statutu wyższego niż 2/3 (art. 61 ust. 4); decydują także o ewentualnej możliwości sprawowania funkcji członka organu SCE przez osobę prawną (art. 46 ust. 1).

⁵⁵ Prawo to jest dla miarodajne dla powołania biegłych i wyceny aportów (art. 4 ust. 6), zapobiegawczej kontroli utworzenia SCE (art. 5 ust. 3), obowiązkowych danych umieszczanych na pismach skierowanych do osób trzecich (art. 10 ust. 1), rejestracji SCE, w tym publikacji dokumentów i danych (art. 11), publikacji danych i dokumentów o SCE, których ogłoszenia wymaga Rozporządzenie (art. 12), sporządzenia planu połączenia, które prowadzi do utworzenia SCE (art. 22 ust. 3) oraz jego ogłoszenia (art. 24), określenia praw i obowiązków biegłych przy połączeniu spółdzielni (art. 26 ust. 3), ochrony interesów wierzycieli spółdzielni w przypadku połączenia (art. 28), obowiązku ogłoszenia o połączeniu (art. 32).

Ponadto wiele kwestii istotnych dla działalności SCE zostało pozostawionych do uregulowania w statucie⁵⁶.

⁵⁶ Można tu wskazać, że statut może modyfikować: zasadę ograniczenia odpowiedzialności członka za zobowiązania SCE w wielkości udziału (art. 1 ust. 2 ak. 3), regułę, zgodnie z którą osobom nie będącym członkami nie przysługują żadne roszczenia względem SCE i osoby takie nie mogą uczestniczyć w działalności SCE (art. 1 ust. 3); regułę, że członkami SCE mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i prawne (art. 14 ust. 1 ak. 4), regułę, że w razie równego rozkładu głosów w czasie podejmowania decyzji przez organy SCE rozstrzyga głos przewodniczącego, ale tylko jeżeli przedstawiciele pracowników nie stanowią połowy składu SCE (art. 50 ust. 2). Statut może przewidywać także: różne kategorie udziałów związanych z różnymi prawami do udziału w wynikach SCE (art. 4 ust. 1 ak. 2), krótszy niż 5-letni termin na wniesienie wkładów pieniężnych (art. 4 ust. 4); gwarancję większości głosów na walnym zgromadzeniu dla osób fizycznych oraz związany z uczestnictwem w SCE obowiązek obejmowania udziałów (art. 4 ust. 7), konieczność dodatkowych wpłat w związku z podwyższeniem wartości nominalnej udziału (art. 4 ust. 9), warunki członkostwa (art. 14 ust. 2), możliwość kierowania do członków wniosków o dodatkowy udział w kapitale (art. 14 ust. 3), utratę członkostwa w przypadku przeniesienia wszystkich udziałów i inne przypadki wygaśnięcia członkostwa (art. 15 ust. 1); monistyczną albo dualistyczną strukturę organów SCE (art. 36); pierwszy skład organu nadzorczego (art. 39 ust. 2) i pierwszy skład organu administrującego (art. 42 ust. 3); ograniczenia dotyczące ilości kadencji w organach SCE (art. 45 ust. 2); szczególne warunki członkostwa dla członków organów SCE zgodne z przepisami prawa państwa siedziby SCE dotyczącymi spółdzielni (art. 46 ust. 3), wymagania dotyczące quorum oraz większości wymaganej do podejmowania uchwał przez organy SCE (art. 50) i walne zgromadzenie (art. 61 ust. 3); możliwość żądania zwołania walnego zgromadzenia przez mniej niż 5000 albo 10% członków (art. 55); możliwość wskazywania nowych punktów porządku obrad walnego zgromadzenia przez mniej niż 5000 albo 10% członków (art. 57); możliwość głosowania na walnym zgromadzeniu przez pełnomocnika - powinien określać wówczas także maksymalną liczbę głosów, które może reprezentować jeden pełnomocnik (art. 58 ust. 3); możliwość i szczegółowe zasady głosowania drogą pocztową lub elektroniczną (art. 58 ust. 4); możliwość wystawiania papierów wartościowych innych niż udziały i obligacji - powinien wtedy określać również warunki ich spłaty oraz maksymalną łączną ich wartość - (art. 64 ust. 1 i 3); szczególnie korzyści dla posiadaczy tych papierów wartościowych (art. 64 ust. 2) oraz możliwość ich uczestniczenia w specjalnym zgromadzeniu (art. 64 ust. 4); możliwość wypłaty członkom dywidendy proporcjonalnie do ich transakcji z SCE albo świadczenia przez nich pracy (art. 66). Dopuszczalność niektórych postanowień statutu uzależniona jest od przepisów prawa państwa siedziby SCE; dotyczy to np. dopuszczalności przewidzenia w statucie: istnienia specjalnej kategorii członków inwestorów (art. 14 ust. 1), dopuszczalności sprawowania funkcji członka zarządu przez spółkę w rozumieniu art. 48 ust. 2 TWE (art. 46 ust. 1), możliwości powierzenia reprezentacji SCE jednej osobie lub osobom działającym łącznie (art. 47 ust. 4), możliwości uczestnictwa w walnym zgromadzeniu osób innych niż członkowie (art. 58 ust. 2), możliwości przyznania członkom większej liczby głosów w proporcji do ich udziału w działalności SCE (art. 59), możliwości uczestnictwa w walnym zgromadzeniu z prawem głosu przez przedstawicieli pracowników SCE (art. 59 ust. 4), możliwość istnienia zgromadzeń sektorowych i zgromadzeń sekcji - powinien regulować wówczas również podział na sektory i sekcje oraz liczbę przedstawicieli przypadających na sektor lub sekcję (art. 63 ust. 1); możliwości podziału czystego majątku SCE związanej z przyznaniem zysku (art. 75). Ponadto statut powinien określać: kwotę poniżej której nie może spaść wartość kapitału zakładowego na skutek spłat udziałów (art. 3 ust. 4), wartość nominalną udziałów (art. 4 ust. 3), minimalną ilość udziałów potrzebnych do uzyskania członkostwa (art. 4 ust. 7), warunki dopuszczalności zbycia udziału (art. 4 ust. 11), warunki, sposób i nie dłuższy niż 3 lata termin spłaty udziału występującego członka (art. 16 ust. 3), liczbę lub zasady określenia liczby członków organu zarządzającego (art. 37 ust. 4), reguły wyboru przewodniczącego organu zarządzającego (art. 38 ust. 1) i zwoływania przez niego posiedzeń tego organu (art. 38 ust. 1 i 2), reguły zwoływania przez przewodniczącego organu nadzorczego posiedzeń tego organu (art. 41 ust. 2), liczbę lub zasady określenia liczby członków organu nadzorczego (art. 39 ust. 4), liczbę, skład oraz zasady określenia liczby członków organu nadzorczego (art. 42 ust. 3); częstotliwość zebrań organu administrującego (43 ust. 1), reguły zwoływania przez przewodniczącego organu administrującego posiedzeń tego organu (art. 44 ust. 2), kadencję członków organów nie dłuższą jednak niż 6 lat (art. 45); jakie czynności organów

Należy jednak wskazać, że zgodnie z art. 9 Rozporządzenia, SCE powinna być w każdym państwie członkowskim traktowana, jak każda inna spółdzielnia zarejestrowana w państwie siedziby SCE, o ile Rozporządzenie nie stanowi inaczej. Jest to reguła, która zapobiega dyskryminacji SCE w poszczególnych państwach członkowskich⁵⁷. Należą ją łączyć z podstawową zasadą niedyskryminacji wyrażoną w art. 43 TWE⁵⁸, stosownie do której podmioty pochodzące z innych państw są zrównane z własnymi obywatelami⁵⁹.

3. Podstawowe rozwiązania prawne

Zadaniem niniejszej części opracowania jest nie tyle drobiazgowa analiza przepisów zamieszczonych w Rozporządzeniu, ile przybliżenie podstawowych rozwiązań dotyczących konstrukcji SCE. Chodzi w szczególności o zaakcentowanie tych elementów modelu SCE, które przesądzają o jej specyfice, a także tych, które wiążą się z zagadnieniami szczególnie dyskutowanymi w ramach ruchu spółdzielczego.

reprezentujących SCE wymagają dodatkowego upoważnienia przez inny organ (art. 48 ust. 1); reguły zwołania walnego zgromadzenia (art. 56 ust. 1); reguły podziału zysku albo brak podziału (art. 65 ust. 1 i art. 67 ust. 2) w tym regułę o utworzeniu rezerwy ustawowej (art. 65 ust. 2).

⁵⁷ Przepis ten opiera się na założeniu, że każde państwo członkowskie respektuje prawo do prowadzenia na swoim obszarze działalności przez spółdzielnie zarejestrowane w innym państwie członkowskim. Por. P. Saganek, *Rozporządzenie wspólnotowe o spółdzielni europejskiej (SCE)*, Przegląd Prawa Europejskiego 2004, nr 2, s. 75.

⁵⁸ Traktat z dnia 25 marca 1957 r. ustanawiający Wspólnotę Europejską (t.j. Dz. Urz. UE C 325 z dnia 24 grudnia 2002 r.). Art. 43: „Ograniczenia swobody przedsiębiorczości obywateli jednego Państwa Członkowskiego na terytorium innego Państwa Członkowskiego są zakazane w ramach poniższych postanowień. Zakaz ten obejmuje również ograniczenia w tworzeniu agencji, oddziałów lub filii przez obywateli danego Państwa Członkowskiego, ustanowionych na terytorium innego Państwa Członkowskiego. Z zastrzeżeniem postanowień rozdziału dotyczącego kapitału, swoboda przedsiębiorczości obejmuje podejmowanie i wykonywanie działalności prowadzonej na własny rachunek, jak również zakładanie i zarządzanie przedsiębiorstwami, a zwłaszcza spółkami w rozumieniu artykułu 48 akapit drugi, na warunkach określonych przez ustawodawstwo Państwa przyjmującego dla własnych obywateli”.

⁵⁹ Zob. J. Hykawy, *Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej przez spółki w rozumieniu art. 443 Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej [w:] Prawo wspólnot europejskich a prawo polskie. Prawo gospodarcze*, Warszawa 2002, s. 35.

3.1. Spółdzielnia europejska - podstawowe elementy konstrukcyjne

Nie ma wątpliwości, co do tego, że spółdzielnia europejska jest nową formą prawną w stosunku do spółdzielni prawa krajowego⁶⁰. Zgodnie z art. 1 ust. 2 ak. 1 spółdzielnia europejska (dalej: SCE) jest spółką, której kapitał zakładowy jest podzielony na udziały. Odwołanie się do pojęcia spółki stanowi niewątpliwie nawiązanie do art. 48 ak. 2 TWE, zgodnie z którym „Przez spółki rozumie się spółki prawa cywilnego lub handlowego, a także spółdzielnie oraz inne osoby prawne prawa publicznego lub prywatnego, z wyjątkiem spółek, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysków”. Oznacza ono w szczególności, że do spółdzielni mają pełne zastosowanie przepisy TWE dotyczące swobody przedsiębiorczości.

SCE posiada osobowość prawną (art. 1 ust. 5), którą uzyskuje z chwilą wpisu do rejestru państwa członkowskiego, w którym ma siedzibę (art. 18 ust. 1).

W myśl art. 1 ust. 3 głównym celem działalności SCE jest zaspokajanie potrzeb jej członków i/lub rozwój ich działalności gospodarczej i społecznej, w szczególności przez zawieranie z nimi umów o dostarczenie towarów lub o świadczenie usług lub wykonanie pracy takiego rodzaju, jaki wykonuje lub zleca SCE. Użycie spójnika i/lub jednoznacznie wskazuje, że nie zawsze celem SCE jest rozwój działalności gospodarczej członków. Odzwierciedla to ogromną różnorodność działań podejmowanych przez spółdzielnie. W szczególności w spółdzielniach pracy podstawowym celem jest zwykle zapewnienie członkom godziwej pracy. Ponadto, celem działalności SCE może być zaspokajanie potrzeb jej członków przez wspieranie, w sposób określony wyżej, ich udziału w działalności gospodarczej, w jednej lub większej liczbie SCE i/lub spółdzielniach krajowych. SCE może prowadzić działalność za pośrednictwem podmiotów zależnych.

Rozporządzenie nie zastrzega wyraźnie, że celem SCE nie może być osiągnięcie zysku. Odróżnia to tę formę prawną od tej części organizacji pozarządowych, które prowadzą działalność *non profit*. Z dalszych szczegółowych uregulowań Rozporządzenia wynika, że SCE może osiągać zysk i zysk ten może być dzielony

⁶⁰ Tak trafnie P. Saganek, *Rozporządzenie wspólnotowe o spółdzielni europejskiej (SCE)*, Przegląd Prawa Europejskiego 2004, nr 2, s. 75.

między członków spółdzielni przez oprocentowanie wkładów - w formie pieniężnej lub przez przydział dodatkowych udziałów art. 67 ust. 2) - albo przez wypłatę dywidendy, przy czym rozmiar tej dywidendy nie może być uzależniony od wielkości zaangażowania kapitałowego, a musi być proporcjonalny do transakcji dokonanych z SCE lub pracy świadczonej na jej rzecz (art. 66). Ta ostatnia reguła dotycząca wypłaty dywidendy odróżnia w zasadniczy sposób SCE od tradycyjnych spółek kapitałowych.

3.2. Tworzenie spółdzielni

Tworzenie spółdzielni reguluje po części Rozporządzenie a po części prawo kraju, w którym spółdzielnia ma mieć swą siedzibę. To ostatnie jest właściwe dla określenia procedur rejestracyjnych. Zgodnie z art. 11 ust. 1 rejestracja powinna mieć miejsce w państwie członkowskim, w którym ma swoją statutową siedzibę, zgodnie z przepisami właściwymi dla spółek akcyjnych⁶¹. Prawo to jest również właściwe w kwestii publikacji dokumentów i danych SCE, podobnie jak i wszelkich publikacji wymaganych przez Rozporządzenie (art. 11 ust. 5 i art. 12 ust. 1). Ponadto, stosownie do art. 13 ust. 1 rejestrację SCE i wykreślenie jej z rejestru ogłasza się w celach informacyjnych w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

Generalnie rzecz ujmując SCE mogą utworzyć podmioty co najmniej z dwu krajów członkowskich, co wynika z założenia, że ma ona stanowić formę działalności o ponadgranicznym charakterze. Zasada ta jest na tyle istotna, że jej naruszenie może być przyczyną rozwiązania SCE (art. 73 ust. 1). Zgodnie z Rozporządzeniem (art. 2 ust. 1) istnieją trzy drogi utworzenia spółdzielni europejskiej:

- Pierwsza polega na **utworzeniu SCE** niejako **na pniu**. Spółdzielnie może (moga) utworzyć:
 1. co najmniej pięć osób fizycznych zamieszkałych w co najmniej dwu krajach członkowskich;

⁶¹ Zarejestrowanie jest możliwe dopiero po spełnieniu określonych w art. 11 wymagań dyrektywy uzupełniającej statut spółdzielni europejskiej odnośnie do uczestnictwa pracowników.

2. łącznie co najmniej pięć osób fizycznych oraz utworzonych zgodnie z prawem państwa członkowskiego spółek w rozumieniu art. 48 ust. 2 Traktatu względnie innych osób prawnych⁶² regulowanych przez prawo publiczne lub prywatne, które mają miejsce zamieszkania albo poddane są prawu co najmniej dwu różnych państw członkowskich;
3. spółki w rozumieniu art. 48 ust. 2 Traktatu a także inne osoby prawne regulowane przez prawo publiczne lub prywatne utworzone stosownie do prawa państwa członkowskiego, które poddane są prawu co najmniej dwu różnych państw członkowskich.

W zakresie nieuregulowanym w Rozporządzeniu do utworzenia SCE na pniu stosuje się prawo dotyczące utworzenia spółdzielni, które obowiązuje w państwie członkowskim, w którym SCE ma siedzibę (art. 17 ust. 1).

- Druga droga utworzenia SCE polega na **połączeniu już istniejących spółdzielni** utworzonych zgodnie z prawem państwa członkowskiego, których siedziba i zarząd główny mają miejsce na obszarze Wspólnoty, o ile przynajmniej dwie z nich podlegają prawu różnych państw członkowskich. Połączenie polega albo na przejęciu albo na utworzeniu nowej osoby prawnej (art. 19 ust. 1), przy czym o połączeniu decyduje ostatecznie walne zgromadzenie każdej ze spółdzielni przez zatwierdzenie planu połączenia przygotowanego przez organ zarządzający albo administrujący (art. 27). W zakresie nieuregulowanym w Rozporządzeniu każda spółdzielnia uczestnicząca w tworzeniu SCE przez łączenie się podlega przepisom prawa państwa członkowskiego regulującym łączenie się spółdzielni oraz w przypadku ich braku, przepisom prawa stosowanym w odniesieniu do łączenia się spółek akcyjnych na mocy prawa tego państwa (art. 20). Prawo państwa członkowskiego może przewidywać możliwość wyrażenia przez właściwy organu sprzeciwu - wyłącznie ze względu na interes publiczny - odnośnie do udziału spółdzielni podlegającej jego prawu w połączeniu; od sprzeciwu tego musi przysługiwać środek prawny (art. 21).

⁶² W wersji niemieckiej są to „*juristischen Personen*”, podczas gdy w wersji francuskiej „*entités juridiques*”, a w angielskiej „*legal bodies*”. W tymczasowej wersji polskiej odwołano się do pojęcia „instytucji prawnych”.

Procedura połączenia jest dość skomplikowana - ma ona zabezpieczać interesy członków i wierzycieli - i obejmuje: sporządzenie i ogłoszenie przez organy zarządzające albo administrujące łączących się spółdzielni planu połączenia, o treści szczegółowo uregulowanej oraz sprawozdania uzasadniającego i wyjaśniającego połączenie pod względem gospodarczym i prawnym (art. 22-24), umożliwienie członkom uzyskania informacji dotyczących połączenia (art. 25), sporządzenie dla nich przez biegłego sprawozdania dotyczącego połączenia (art. 26), kontrolę i urzędowe poświadczenie prawidłowości postępowania (art. 29-30), wpis SCE do rejestru (art. 31) oraz ogłoszenie o przeprowadzeniu połączenia (art. 32). Ponadto do ochrony interesów wierzycieli łączących się spółdzielni stosuje się - z uwzględnieniem ponadgranicznego charakteru połączenia - przepisy państw członkowskich, w których mają one siedzibę, dotyczące łączenia się spółek akcyjnych (art. 28).

Skutki połączenia wyrażają się w tym, że, po pierwsze, wszystkie aktywa i pasywa przejętych albo łączących się spółdzielni przenoszone są odpowiednio na przejmującą osobę prawną albo SCE; po drugie, członkowie przejętych albo łączących się spółdzielni stają się członkami odpowiednio przejmującej osoby prawnej albo SCE; po trzecie, przejęte albo łączące się spółdzielnie przestają istnieć; po czwarte, przejmująca osoba prawna przyjmuje formę SCE; po piąte, prawa i obowiązki uczestniczących spółdzielni w odniesieniu do indywidualnych i ogólnych warunków jak również warunków zatrudnienia wynikających z prawa krajowego, praktyki i indywidualnych umów o pracę lub stosunku pracy, obowiązujących w dniu rejestracji, przechodzą z chwilą rejestracji na SCE (art. 33).

- Trzecia droga połączenia spółdzielni polega na **przekształceniu spółdzielni** utworzonej zgodnie z prawem państwa członkowskiego, która ma siedzibę i zarząd główny na obszarze Wspólnoty, jeżeli przynajmniej przez dwa lata miała oddział albo przedstawicielstwo podlegające prawu innego państwa członkowskiego. Przekształcenie nie powoduje ani rozwiązania spółdzielni, ani utworzenia nowej osoby prawnej (art. 35 ust. 1). Procedura przekształcenia obejmuje sporządzenie i ogłoszenie planu przekształcenia, sporządzenie sprawozdania wyjaśniającego i uzasadniającego aspekty prawne i ekonomiczne jak również skutki przekształcenia dotyczące zatrudnienia oraz wskazujące członkom i pracownikom konsekwencje

przyjęcia formy SCE, poświadczenie przez biegłych prawidłowości zamieszczonej w planie informacji o zmianach udziałów i wysokości ewentualnych dopłat, zatwierdzenie planu przekształcenia oraz statutu SCE przez walne zgromadzenie. Prawa i obowiązki spółdzielni w odniesieniu do indywidualnych i ogólnych warunków jak również warunków zatrudnienia wynikających z prawa krajowego, praktyki i indywidualnych umów o pracę lub stosunku pracy, obowiązujących w dniu rejestracji, przechodzą z chwilą rejestracji na SCE (art. 33).

3.3. Kapitał spółdzielni

3.3.1. Zabezpieczenie wartości minimalnej i realnej oraz zmiany wysokości

Wpłaty na kapitał zakładowy (kapitał objęty) SCE muszą wynieść co najmniej 30 tys. euro⁶³, jednakże jeżeli zgodnie z prawem państwa członkowskiego kapitał zakładowy osób prawnych prowadzących określoną działalność musi być wyższy, wówczas przepisy te obowiązują także względem SCE, która ma siedzibę w tym kraju. Respektowanie przepisu o wpłatach minimalnych jest szczególnie istotne, gdyż jego naruszenie może powodować rozwiązanie SCE (art. 73 ust. 1).

Kapitał zakładowy spółdzielni jest zmienny (art. 1 ust. 2 ak. 2), przy czym zmiany jego wysokości nie wymagają zmiany statutu ani ogłoszenia (art. 3 ust. 5 ak. 2). Kapitał ten może ulec zwiększeniu przez sukcesywne wpłaty członków albo przez przystąpienie nowych członków. Może również ulec zmniejszeniu na skutek spłaty udziałów członków występujących z SCE, nigdy jednak jego wartość nie może spaść poniżej wartości minimalnej⁶⁴.

Kapitał zakładowy może zostać również podwyższony przez przekształcenie całości lub części rezerw dostępnych do podziału, wymaga to jednak decyzji walnego

⁶³ Także w przypadku spółdzielni rejestrowanych w Polsce (poza strefą euro) może być wyrażony w euro (art. 3 ust. 1).

⁶⁴ Roszczenia o zwrot udziałów przez występujących członków ulegają zawieszeniu do czasu, kiedy spłata nie będzie powodowała obniżenia kapitału zakładowego poniżej wartości minimalnej (art. 3 ust. 4 zd. 3).

zgromadzenia, podjętej na wniosek organu administrującego albo zarządzającego i zgodnie z wymaganiami dotyczącymi kworum i większości potrzebnych do zmiany statutu (art. 4 ust. 8 ak. 2). W takiej sytuacji nowe udziały przysługują członkom proporcjonalnie do ich dotychczasowego udziału w kapitale.

Rozporządzenie zabezpiecza nie tylko przed obniżeniem kapitału zakładowego poniżej minimalnej wartości, ale zawiera również przepisy, które zapewniają realną wartość tego kapitału.

Po pierwsze, udziały mogą być pokrywane wyłącznie przedmiotami majątkowymi, których wartość gospodarcza jest możliwa do ustalenia. Po drugie, nie mogą być wydawane w zamian za zobowiązanie do świadczenia pracy lub świadczenia usług (art. 4 ust. 2). Po trzecie, nie mogą być również wydawane poniżej ich wartości nominalnej (art. 4 ust. 3). Po czwarte, udziały wydawane za wkłady pieniężne, muszą być w dniu uzyskania członkostwa pokryte co najmniej w 25%, a pozostała część musi być wpłacona w ciągu 5 lat (jeżeli statut nie przewiduje krótszego terminu); udziały wydawane za wkłady niepieniężne muszą być w pełni pokryte (art. 4 ust. 4 i 5)⁶⁵. Po piąte, SCE nie może dokonywać wpłat na swoje własne akcje, nabywać ich lub przyjmować ich jako zabezpieczenie, ani bezpośrednio, ani za pośrednictwem osoby działającej w swoim imieniu, lecz na rzecz SCE. Jednakże przyjęcie udziałów SCE jest dopuszczalne jako zabezpieczenie w bieżącej działalności spółdzielczych instytucji kredytowych (art. 4 ust. 12).

3.3.2. Udziały

Kapitał zakładowy składa się z udziałów imiennych wyrażonych w walucie krajowej lub euro⁶⁶, przy czym udziały mogą należeć do różnych kategorii (art. 4 ust. 1 zd. 1). Statut może przewidywać, że różne kategorie udziałów są związane z różnymi prawami odnośnie do podziału zysku. Wartość nominalna udziałów należących do tej samej kategorii jest równa (art. 4 ust. 3 zd. 1). Może być ona podwyższona przez

⁶⁵ Wkłady niepieniężne podlegają wycenie biegłych stosownie do przepisów dotyczących spółki akcyjnej obowiązujących w państwie siedziby SCE (art. 4 ust. 6).

połączenie istniejących udziałów (statut może wymagać dodatkowych wpłat) lub obniżona przez ich podział (art. 4 ust. 8-9). Statut określa również liczbę udziałów, których objęcie warunkuje uzyskanie członkostwa (art. 4 ust. 7)⁶⁷.

Zbywalność udziałów jest ograniczona. W myśl art. 4 ust. 11, zgodnie ze statutem oraz za zgodą walnego zgromadzenia lub organu zarządzającego lub organu administracyjnego, udziały mogą być przeniesione lub zbyte członkowi lub każdej innej osobie nabywającej członkostwo⁶⁸.

3.4. Odpowiedzialność za zobowiązania spółdzielni

SCE jako osoba prawna odpowiada ze swe zobowiązania całym swym majątkiem.

Jeżeli chodzi o odpowiedzialność członków SCE, to przepis art. 1 ust. 2 zd. 3 wprowadza względnie wiążącą zasadę („o ile statut nie stanowi inaczej”), że odpowiedzialność członków spółdzielni jest ograniczona do wysokości wniesionych przez nich udziałów. Statut spółdzielni może jednak wprowadzić inny zakres odpowiedzialności członków. Jeżeli odpowiedzialność członków jest ograniczona, wówczas firma spółdzielni powinna zawierać dodatek „z ograniczoną odpowiedzialnością”.

Należy również wspomnieć, że stosownie do art. 18 ust. 2 jeżeli przed zarejestrowaniem SCE, w jej imieniu dokonano jakichkolwiek czynności prawnych zgodnie z art. 11, a po zarejestrowaniu SCE nie przejmuje zobowiązań wynikających z tych czynności, osoby fizyczne, spółki lub inne osoby prawne, które dokonały tych czynności, odpowiadają z tego tytułu - z zastrzeżeniem odmiennych porozumień - bez ograniczeń i solidarnie.

⁶⁶ Także w przypadku spółdzielni rejestrowanych w Polsce (poza strefą euro) mogą być one wyrażone w euro (art. 4 ust. 1 zd. 1).

⁶⁷ Jeżeli statut przewiduje, że większość głosów na walnych zgromadzeniach posiadają członkowie będący osobami fizycznymi i jeżeli przewiduje wymóg objęcia udziałów związany z uczestnictwem członków w działalności SCE, wówczas nie może on wymagać objęcia więcej niż jednego udziału w celu nabycia członkostwa (art. ust. 7 zd. 2).

⁶⁸ Tymczasowa polska wersja językowa odwołuje się do pojęcia przyznania lub sprzedaży akcji (sic!).

3.5. Siedziba i jej przeniesienie

3.5.1. Określenie siedziby

Siedzibę SCE określa statut. Siedziba musi znajdować się w jednym z państw członkowskich; tym samym, w którym mieści się główny organ zarządzający. Tym samym Rozporządzenie wprowadza regułę, że siedziba statutowa i siedziba rzeczywista SCE muszą znajdować się w tym samym państwie. Państwa członkowskie mogą wprowadzić wymagania by siedziba SCE i jej zarząd główny znajdowały się w tym samym miejscu (art. 6). Naruszenie tego przepisu może być przyczyną przymusowego rozwiązania SCE (art. 73 ust. 2 i 3).

Określenie siedziby SCE jest bardzo istotne, gdyż ze względu na niewyczerpujący charakter Rozporządzenia, działalność SCE jest w wielu aspektach poddana prawu państwa jej siedziby.

3.5.2. Przeniesienie siedziby

Szczególnie istotna - z punktu widzenia ponadgranicznego charakteru działalności SCE - jest przewidziana w art. 7 możliwość przeniesienia siedziby do innego państwa członkowskiego⁶⁹. Rozwiązanie to zostało przyjęte po raz pierwszy w ramach rozporządzenia Rady WE nr 2137/85/EWG z dnia 25 lipca 1985 r. dotyczące Europejskiego Ugrupowania Interesów Gospodarczych⁷⁰. Takie przeniesienie nie powoduje rozwiązania SCE ani utworzenia nowej osoby prawnej, a polega ono na

⁶⁹ W orzeczeniu z dnia 27 września 1988 r., 81/87, Zb. Orz. 1988, s. 5483 (*Daily Mail*) Europejski Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że przeniesienie siedziby spółki z jednego państwa członkowskiego do drugiego nie jest możliwe bez postępowania likwidacyjnego i rozwiązania dotychczasowej spółki - zob. I. Hykawy, *Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej przez spółki w rozumieniu art. 443 Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej* [w:] *Prawo wspólnot europejskich a prawo polskie. Prawo gospodarcze*, Warszawa 2002, s. 36-39.

⁷⁰ Zob. w tej kwestii I. Hykawy, *Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej przez spółki w rozumieniu art. 443 Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej*, [w:] *Prawo wspólnot europejskich a prawo polskie. Prawo gospodarcze*, Warszawa 2002, s. 39 i n.; też, *Europejskie Ugrupowanie Interesów Gospodarczych - nowa formuła współpracy gospodarczej w prawie wspólnotowym*, [w:] *Prawo wspólnot europejskich a prawo polskie. Prawo gospodarcze*, Warszawa 2002, s. 293 i n.

wpisaniu SCE do rejestru nowego państwa członkowskiego (momentem przeniesienia jest nowy wpis - art. 7 ust. 10) i wykreśleniu jej ze starego rejestru. SCE może powoływać się na przeniesienie siedziby względem osób trzecich od chwili ogłoszenia o nowym wpisie, jednakże do chwili ogłoszenia o wykreśleniu ze starego rejestru osoby trzecie mogą powoływać się na stary wpis, chyba, że SCE udowodni, iż wiedziały o zmianie siedziby (art. 7 ust. 13).

Szczegółowe uregulowania Rozporządzenia dotyczące przeniesienia siedziby (art. 7 ust. 2-16) przewidują rozbudowane obowiązki SCE, których celem jest ochrona interesów członków, pracowników, wierzycieli oraz posiadaczy innych praw. Chodzi tu w pierwszym rzędzie o sporządzenie planu przeniesienia oraz sprawozdania w sprawie przeniesienia, w którym wyjaśnia i uzasadnia prawne i ekonomiczne aspekty przeniesienia oraz przedstawia jego konsekwencje dla członków, wierzycieli, pracowników i innych osób uprawnionych względem SCE, i związane z tym obowiązki informacyjne (art. 7 ust. 2-4, 12), a ponadto o zabezpieczenie realizacji zobowiązań prywatno- i publicznoprawnych (art. 7 ust. 8), które musi być urzędowo poświadczone (art. 7 ust. 8). W szczególności za zobowiązania powstałe przed przeniesieniem SCE odpowiada po przeniesieniu jako SCE z siedzibą w państwie, w którym była zarejestrowana przed przeniesieniem, nawet jeżeli została pozwana po przeniesieniu (art. 7 ust. 16).

Rozporządzenie przewiduje również możliwość wystąpienia ze spółdzielni przez członka, który głosował przeciw przeniesieniu, z czym wiąże się bezskuteczność przeniesienia względem niego oraz powstanie roszczenia o spłatę udziału (art. 7 ust. 5). Państwa członkowskie mogą również wprowadzić możliwość wyrażenia przez organ tego państwa sprzeciwu - w interesie publicznym - przeciwko przeniesieniu siedziby przez SCE zarejestrowaną w tym państwie, jeżeli powoduje ono zmianę prawa właściwego; przepisy te muszą jednakże przewidywać możliwość odwołania od tego sprzeciwu do sądu (art. 7 ust. 14). Przeniesienie nie jest możliwe, jeżeli rozpoczęto procedurę rozwiązania lub likwidacji SCE, jej niewypłacalności lub zawieszenia płatności albo wszczęto podobne postępowanie (art. 7 ust. 15).

3.6. Statut

Zgodnie z art. 5 ust. 2 członkowie założyciele opracowują statut SCE zgodnie z przepisami dotyczącymi tworzenia spółdzielni przewidzianych w przepisach prawa państwa siedziby SCE. Przepisy tego prawa będą miarodajne np. dla określenia zdolności do czynności prawnych, wad oświadczenia woli, ograniczeń swobody umów itp. Rozporządzenie wymaga jednak bezpośrednio, by statut został sporządzony w formie pisemnej i podpisany przez członków założycieli. Utworzenie spółdzielni podlega kontroli zapobiegawczej stosownie do przepisów prawa siedziby SCE dotyczących kontroli spółek akcyjnych.

Minimalną, obowiązkową treść statutu określa art. 5 ust. 4, w myśl którego statut powinien określać przynajmniej:

- firmę SCE, którą poprzedza lub po której następuje skrót „SCE” oraz, gdy jest to wymagane, dodatek „z ograniczoną odpowiedzialnością”,
- przedmiot działalności spółdzielni; w zasadzie wybór przedmiotu jest dowolny, ma on znaczenie z punktu widzenia określenia zakresu kompetencji organów SCE, a także - jeżeli prawo państwa siedziby SCE tak stanowi - dla skuteczności czynności prawnych dokonywanych przez te organy (art. 47 ust. 2),
- imiona i nazwiska osób fizycznych i firmy spółek będących członkami założycielami SCE, wskazując, w przypadku tych ostatnich, ich cele i siedziby,
- siedzibę SCE, która oczywiście musi być w jednym z państw członkowskich (art. 6),
- warunki i tryb przyjęcia, wykluczenia oraz wystąpienia członka,
- prawa i obowiązki członków oraz, ewentualne, różne kategorie członków oraz prawa i obowiązki członków każdej kategorii,
- wartość nominalną udziałów oraz kapitału zakładowego, jak również wskazówkę, czy jest on zmienny,
- szczególne postanowienia dotyczące, ewentualnie, kwot potrąconych z nadwyżek na potrzeby rezerw przewidzianych przez prawo,
- kompetencje i właściwości członków każdego organu,
- warunki powołania i odwoływania członków organów,

- reguły dotyczące większości i kworum przy podejmowaniu uchwał,
- czas trwania spółdzielni, jeżeli jest określony.

3.7. Członkostwo w spółdzielni

3.7.1. Uzyskanie członkostwa

Członkami spółdzielni mogą być - o ile statut nie stanowi inaczej - osoby fizyczne oraz osoby prawne (art. 14 ust. 1 ak. 4).

Rozporządzenie przewiduje możliwość istnienia szczególnej kategorii **członków inwestorów**. Jeżeli prawo państwa członkowskiego, w którym SCE ma siedzibę, na to zezwala, statut może stanowić, że osoby, które nie mają zamiaru korzystać z, ani wytwarzać towarów oraz korzystać z, ani dostarczać usług SCE mogą zostać dopuszczone jako członkowie inwestorzy (osoby niebędące użytkownikami)⁷¹. Regulacja ta stanowi wyraźną próbę pogodzenia szczególnej cechy charakterystycznej spółdzielni, jaką stanowi zastrzeżenie członkostwa tylko dla osób korzystających z działań spółdzielni, z potrzebą otwarcia dla spółdzielni dodatkowych możliwości pozyskania kapitału. Należy jednak podkreślić, że Rozporządzenie rozwiązania takiego nie narzuca pozostawiając rozstrzygnięcie poszczególnym państwom członkowskim.

Uzyskanie członkostwa wymaga zgody organu zarządzającego lub administrującego. W razie odmowy można odwołać się do walnego zgromadzenia zwołanego po złożeniu wniosku o uzyskanie członkostwa (art. 14 ust. 1 ak. 1). Inna reguła została przyjęta w przypadku członków inwestorów. Nabycie przez nich członkostwa wymaga zgody walnego zgromadzenia lub innego organu wyznaczonego przez walne zgromadzenie lub statut (art. 14 ust. 1 ak. 2). Przepisy te są wyrazem

⁷¹ Zgodnie z art. 14 ust. 1 ak. 3 „Członków będących osobami prawnymi uważa się za będących członkami użytkownikami ze względu na fakt reprezentowania przez nie swoich własnych członków pod warunkiem, że ich członkowie, będący osobami fizycznymi, są członkami użytkownikami.

podstawowej zasady ruchu spółdzielczego, jaką stanowi zasada demokratycznej kontroli członkowskiej.

Statut może uzależniać uzyskanie członkostwa od dalszych warunków, a w szczególności od wpłaty kwoty minimalnej na udział oraz przesłanek związanych z przedmiotem działalności SCE (art. 14 ust. 2). Postanowienie ma kluczowe znaczenie z punktu widzenia zasady otwartego członkostwa i oznacza, że warunki uzyskania członkostwa nie mogą mieć charakteru dyskryminującego. Dopuszczalne są tylko takie ograniczenia przedmiotowe, które są uzasadnione przedmiotem działalności SCE (mogą np. dotyczyć posiadanych kwalifikacji zawodowych).

W siedzibie SCE prowadzony jest spis członków, w którym ujawniane są informacje (i ich zmiany) o adresach członków, ilości posiadanych udziałów oraz ewentualnie ich kategorii (art. 14 ust. 4-5); zmiany stają się skuteczne względem SCE oraz osób trzecich z chwilą wpisu (art. 14 ust. 6).

3.7.2. Utrata członkostwa

Stosownie do art. 15 ust. 1 członkostwo wygasa z następujących powodów:

- na skutek wystąpienia,
- na skutek wykluczenia, jeżeli członek dopuści się poważnego i zawinionego naruszenia swoich obowiązków lub działa sprzecznie z interesami SCE (o wykluczeniu decyduje organ zarządzający lub administrujący po wysłuchaniu członka; członkowi przysługuje odwołanie do walnego zgromadzenia),
- jeżeli statut na to zezwala, po przeniesieniu wszystkich posiadanych udziałów na członka lub osobę fizyczną lub osobę prawną, która nabywa członkostwo,
- na skutek rozwiązania, w przypadku członka niebędącego osobą fizyczną,
- na skutek upadłości,
- z chwilą śmierci,
- w każdej innej sytuacji przewidzianej w statucie lub prawodawstwie państwa członkowskiego dotyczącym spółdzielni, w którym SCE posiada swoją siedzibę.

Podstawową zasadą ruchu spółdzielczego jest otwarte członkostwo, które oznacza nie tylko możliwość swobodnego przystąpienia do spółdzielni, ale również możliwość swobodnego z niej wystąpienia. Zasada ta nie została *expressis verbis* wyrażona w Rozporządzeniu, wynika jednak *implicite* z art. 16 ust. 3 zd. 1, w myśl którego tryb i przesłanki wystąpienia określa statut.

Niezależnie od przewidzianej w statucie możliwości wystąpienia Rozporządzenie przewiduje możliwość nadzwyczajnego wystąpienia ze spółdzielni - członkostwo wygasa wtedy w terminach określonych w art. 15 ust. 2 ak. 2) - w przypadku zmiany w statucie, przeciwko której członek głosował na walnym zgromadzeniu, na podstawie której:

- wprowadzone zostały nowe zobowiązania dotyczące płatności lub innych świadczeń lub
- istotnie rozszerzone zostały istniejące obowiązki członków lub
- okres wypowiedzenia członkostwa w związku z wystąpieniem z SCE wydłużony został powyżej 5 lat (art. 15 ust. 2 ak. 1).

Złożenie oświadczenia o wystąpieniu w terminie 2 miesięcy od walnego zgromadzenia powoduje, że wskazane zmiany statutu są nieskuteczne względem występującego członka.

Należy ponadto przypomnieć, że Rozporządzenie przewiduje możliwość wystąpienia ze spółdzielni przez członka, który głosował przeciw przeniesieniu siedziby, z czym wiąże się bezskuteczność przeniesienia względem niego oraz powstanie roszczenia o spłatę udziału (art. 7 ust. 5).

3.7.3. Rozliczenia związane z wystąpieniem oraz wykluczeniem

Co do zasady⁷² wygaśnięcie członkostwa rodzi roszczenie o spłatę udziału danego członka, które - ewentualnie - ulega zmniejszeniu proporcjonalnie do strat w kapitale

⁷² Wyjątek stanowi tu wygaśnięcie członkostwa na skutek przeniesienia udziałów oraz sytuacja, w której spłata udziału powodowałaby obniżenie wartości kapitału zakładowego poniżej wartości minimalnej.

zakładowym SCE (art. 16 ust. 1) i powinno być zaspokojone w terminie określonym w statucie (nie dłuższym niż 3 lata). Wysokość spłaty jest określona w oparciu o bilans za rok obrotowy, w którym roszczenie powstało; SCE nie jest zobowiązana do dokonania spłaty przed upływem sześciu miesięcy od zatwierdzenia bilansu.

3.7.4. Prawa członków

- *Prawo głosu*

Zgodnie z podstawową zasadą ruchu spółdzielczego Rozporządzenie przewiduje (art. 59 ust. 1), że każdy członek SCE ma jeden głos, bez względu na liczbę posiadanych udziałów. Rozporządzenie dopuszcza jednak odstępstwo od tej zasady. Zgodnie z art. 59 ust. 2 ak. 1 statut może przewidywać, aby członek posiadał liczbę głosów uzależnioną od jego udziału w działalności spółdzielni, innego wszakże niż udział w kapitale SCE, jeżeli zezwala na to prawo państwa siedziby SCE. W takiej sytuacji liczba głosów nie może jednak przekraczać pięciu głosów dla członka lub 30% całości praw głosu, w zależności od tego, która z wymienionych wielkości jest mniejsza.

Wskazane wyżej odstępstwo pozostaje w zgodzie z regułą, w myśl której prawo głosu członka nie może być uzależnione od jego kapitałowego zaangażowania w działalność spółdzielni. Prawdziwy wyłom w scharakteryzowanych na wstępie zasadach ruchu spółdzielczego czyni dopiero przepis art. 59 ust. 2 ak. 3, którego zastosowanie jest wszakże ograniczone do SCE, które prowadzą działalność finansową lub ubezpieczeniową. W myśl tego przepisu statut może przewidywać, aby członek posiadał liczbę głosów uzależnioną od jego udziału w działalności spółdzielni, **w tym także w formie udziału w kapitale SCE**, jeżeli zezwala na to prawo państwa siedziby SCE. Liczba przydzielonych w ten sposób głosów nie może przekraczać pięciu głosów dla członka lub 20% całości praw głosu, w zależności od tego, która z wymienionych wielkości jest mniejsza. Rozwiązanie to jest niewątpliwie próbą elastycznego pogodzenia podstawowych zasad spółdzielczych z potrzebą

pozyskania kapitału. Będzie ono miało szczególnie istotne znaczenie w przypadku członków inwestorów.

Możliwość odstępstwa od zasady jeden członek-jeden głos przewiduje również Rozporządzenie w przypadku SCE drugiego stopnia, w których większość stanowią spółdzielnie. Zgodnie bowiem z art. 59 ust. 2 ak. 3 w takich SCE statut może przewidywać, że liczba głosów będzie określona w stosunku do udziału członków w działalności spółdzielczej, w tym udziału w kapitale SCE i/lub liczby członków spółdzielni wchodzących w jej skład, jeżeli prawo państwa siedziby SCE na to zezwala.

Prawo głosu przysługuje również członkom inwestorom. Decydujące znaczenie ma w tym zakresie prawo państwa siedziby SCE. Jednakże, członkowie inwestorzy nie mogą posiadać łącznie więcej niż 25% całości praw głosu (art. 59 ust. 3). Także i w tym przypadku motywem przepisu jest zapewnienie SCE niezbędnej niezależności i autonomii.

Rozporządzenie nie przewiduje prawa głosu dla pracowników spółdzielni. Jednakże, zgodnie z art. 59 ust. 4 jeżeli, z chwilą wejścia w życie Rozporządzenia, prawo państwa siedziby SCE na to zezwala, statut tej SCE może przewidywać udział przedstawicieli pracowników w walnych zgromadzeniach lub w zgromadzeniach sektorowych i sekcji, pod warunkiem, że przedstawiciele pracowników nie kontrolują wspólnie więcej niż 15% całości praw głosu. Prawa takie przestają istnieć z chwilą przeniesienia siedziby SCE do państwa członkowskiego, którego prawo nie przewiduje takiego uczestnictwa.

- *Prawo do informacji*

Poza prawem głosu Rozporządzenie przyznaje członkom spółdzielni prawo do żądania informacji od organu zarządzającego lub organu administrującego dotyczących spraw SCE dotyczących pozycji, odnośnie do których walne zgromadzenie może podejmować decyzje zgodnie z art. 61 ust. 1 (art. 60 ust. 1). Członkowie mają również prawo do badania bilansu, rachunku zysków i strat oraz uwag dotyczących bilansu i rachunku, sprawozdania zarządu, wniosków z kontroli

sprawozdania finansowego przeprowadzonej przez osoby odpowiedzialne za kontrolę oraz, w przypadku spółki dominującej w rozumieniu dyrektywy 83/349/EWG, skonsolidowane sprawozdania finansowe (art. 60 ust. 3).

- *Prawo do dywidendy*

Zgodnie z art. 66 statut może przewidywać wypłatę dywidendy członkom. Zgodnie jednak z podstawą zasadą ruchu spółdzielczego rozmiar tej dywidendy nie może być uzależniony od wielkości zaangażowania kapitałowego. Musi być on proporcjonalny do transakcji dokonanych z SCE lub pracy świadczonej na jej rzecz.

3.8. Organy spółdzielni

Podstawowym organem w każdej SCE jest walne zgromadzenie. Natomiast w zależności od przewidzianego w statucie rozwiązania organami SCE są również - w systemie dualistycznym - organ nadzorczy i zarządzający albo - w systemie monistycznym - organ administrujący (art. 36).

3.8.1. System dualistyczny

- *Organ zarządzający*

W systemie dualistycznym organ zarządzający odpowiada za prowadzenie spraw SCE i reprezentuje ją w stosunku do osób trzecich i przed sądem (art. 37 ust. 1).

Członek albo członkowie organu zarządzającego są powoływani i odwoływani przez organ nadzorczy (art. 37 ust. 2). Państwa członkowskie mogą jednak wymagać lub zezwolić, aby statut przewidywał, że członek lub członkowie organu zarządzającego są powoływani i odwoływani przez walne zgromadzenie na takich samych zasadach, jakie obowiązują w przypadku spółdzielni z siedzibami na jego terytorium. Liczbę członków albo sposób jej ustalenia powinien określać statut, państwa członkowskie

mogą jednak określić liczbę minimalną lub maksymalną (art. 37 ust. 4). Członkowie organu wybierają ze swego grona przewodniczącego, którego podstawowym zadaniem jest zwoływanie posiedzeń organu (art. 38).

Zgodnie z art. 37 ust. 3 nikt nie może być jednocześnie członkiem organu zarządzającego i nadzorczego. Jednakże organ nadzorczy może delegować jednego ze swych członków do wykonywania obowiązków członka organu zarządzającego w przypadku, gdy stanowisko to nie jest obsadzone. W tym czasie funkcje tej osoby jako członka organu nadzoru są zawieszane.

- *Organ nadzorczy*

W systemie dualistycznym organ nadzorczy nadzoruje wykonywanie obowiązków przez organ zarządzający. Nie ma natomiast prawa ani do samodzielnego prowadzenia spraw SCE ani do reprezentowania jej w stosunkach z osobami trzecimi. Reprezentuje on SCE w stosunkach z członkiem lub członkami organu zarządzającego, w zakresie postępowań sądowych lub zawierania umów (art. 39 ust. 1).

Stosownie do art. 39 ust. 2 członkowie organu nadzorczego są powoływani i odwoływani przez walne zgromadzenie⁷³. Członkowie niebędący użytkownikami mogą stanowić co najwyżej jedną czwartą liczby członków organu nadzorczego (art. 39 ust. 3). Członkowie organu nadzorczego wybierają ze swego grona przewodniczącego, którego podstawowym zadaniem jest zwoływanie posiedzeń organu (art. 41). Jeżeli połowa członków tego organu jest powoływana przez pracowników, to przewodniczącym może być tylko członek powołany przez zgromadzenie ogólne (art. 41 ust. 1).

Liczbę członków organu nadzorczego albo sposób jej ustalenia powinien określać statut, państwa członkowskie mogą jednak określić tę liczbę, skład organu, jak również minimalną lub maksymalną liczbę członków (art. 39 ust. 4).

⁷³ Członkowie organu nadzorczego, tworzonego po raz pierwszy mogą być powołani przez statut.

Z związku z zadaniami organu nadzorczego Rozporządzenie przewiduje obowiązek systematycznego i doraźnego informowania organu nadzorczego przez organ zarządzający, a także przewiduje dla organu nadzorczego prawo żądania informacji oraz przeprowadzania wszelkich kontroli niezbędnych dla realizacji jej zadań (art. 40).

3.8.2. System monistyczny

W systemie monistycznym organ administrujący prowadzi sprawy SCE i reprezentuje ją w stosunku do osób trzecich i przed sądem (art. 42 ust. 1).

Statut określa liczbę członków organu administrującego, jego skład oraz reguły jego wyznaczania (art. 42 ust. 2). Państwa członkowskie mogą jednak określić skład, jak również minimalną lub maksymalną liczbę członków tego organu. W każdym razie członkowie niebędący użytkownikami mogą stanowić co najwyżej jedną czwartą liczby członków organu administrującego. Jeżeli stosownie do dyrektywy 2003/72/WE przewidziany już udział pracowników w organie administrującym, to organ administrujący musi składać się co najmniej z trzech członków (art. 42 ust. 2 ak. 2).

Członków organu administrującego, oraz jeżeli statut tak przewiduje, również ich zastępców, powołuje walne zgromadzenie. Członkowie organu administrującego utworzonego po raz pierwszy mogą jednakże być powołani na mocy statutu (art. 42 ust. 3).

Członkowie organu administracyjnego wybierają spośród siebie przewodniczącego. Jeżeli połowa członków została powołana przez pracowników, na przewodniczącego może zostać wybrany jedynie członek powołany przez walne zgromadzenie (art. 44 ust. 1). Podstawowym zadaniem przewodniczącego jest zwoływanie posiedzeń organu zarządzającego stosownie do statutu oraz na każde żądanie co najmniej jednej trzeciej liczby członków tego organu.

3.8.3. Zasady wspólne

- *Kadencja, uczestnictwo w organach osób prawnych i odpowiedzialność członków organów*

Niezależnie od wyboru systemu dualistycznego albo monistycznego, zgodnie z art. 45, członkowie organów SCE są powoływani na czas określony w statucie, nie przekraczający sześciu lat. Z zastrzeżeniem ograniczeń przewidzianych w statucie, członkowie mogą być powołani na kolejną kadencję lub na kolejne kadencje.

Statut SCE może zezwalać, aby członkiem jednego z organów SCE była spółka w rozumieniu art. 48 Traktatu, pod warunkiem, że pozwala na to prawo właściwe dla spółdzielni w państwie siedziby SCE (art. 46 ust. 1). W takim przypadku, spółka musi wyznaczyć osobę fizyczną jako swojego przedstawiciela w organie SCE. Przedstawiciel ten podlega takim samym warunkom i obowiązkom jak gdyby był członkiem organu osobiście.

Członkowie organów zarządzających, nadzoru lub administracyjnych SCE odpowiadają, zgodnie z przepisami mającymi zastosowanie do spółdzielni w państwie siedziby SCE, za szkody poniesione przez SCE na skutek niewykonania przez nich obowiązków, wynikających z przepisów prawa, statutu, lub innych związanych z pełnieniem ich funkcji (art. 47).

- *Kompetencje organów SCE*

Zgodnie z art. 47 ust. 2 czynności dokonywane przez organy wiążą SCE w stosunku do osób trzecich, także jeżeli czynności te nie odpowiadają przedmiotowi działalności SCE, chyba, że wykraczają one poza uprawnienia tych organów przysługujące im stosownie do prawa państwa siedziby SCE, lub których przyznanie prawo to dopuszcza. Rozporządzenie dopuszcza jednak istnienie swego rodzaju specjalnej zdolności do czynności prawnych. Państwa członkowskie mogą bowiem postanowić, że SCE nie będzie związana w odniesieniu do czynności wykraczających poza przedmiot działalności SCE, jeżeli dowiedzie ona, że osoba trzecia wiedziała, iż

czynności te wykraczały poza przedmiot działalności lub, że w danych okolicznościach nie mogła być tego nieświadoma. Samo ogłoszenie statutu nie jest wystarczającym dowodem tej okoliczności.

Z punktu widzenia bezpieczeństwa obrotu, bardzo istotne znaczenie ma przepis, zgodnie z którym wszelkie ograniczenia kompetencji organów SCE, wynikające ze statutu albo z uchwał tych organów, nie są skuteczne względem osób trzecich, nawet jeżeli zostały ogłoszone (art. 47 ust. 3).

W przypadku, w którym uprawnienie do reprezentowania SCE w stosunkach z osobami trzecimi, powierzone zostało dwóm lub większej liczbie członków, członkowie ci wykonują swoje uprawnienia łącznie, chyba że, zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym znajduje się siedziba SCE, statut może przewidywać inne postanowienia (art. 47 ust. 1). Postanowienie to jest skuteczne względem osób trzecich, jeżeli zostało w odpowiednim trybie ogłoszone.

Państwo członkowskie może zastrzec, że prawo do reprezentowania SCE może być przyznane na mocy statutu jednej osobie lub kilku osobom działającym wspólnie. Takie prawodawstwo może przewidywać, że takie postanowienie statutu jest skuteczne względem osób trzecich, o ile dotyczy ogólnego prawa reprezentacji. Skuteczność takiego postanowienia względem osób trzecich wymaga jego ogłoszenia stosownie do art. 12.

Organ zarządzający albo administrujący mają w zasadzie pełną kompetencję do dokonywania czynności prawnych. Statut może wprowadzić przewidywać - w systemie dualistycznym - obowiązek uzyskania upoważnienia od organu nadzorczego albo walnego zgromadzenia, albo - w systemie monistycznym - obowiązek wyraźnej uchwały organu administrującego albo uzyskania upoważnienia walnego zgromadzenia na dokonanie czynności określonego rodzaju, jednakże ograniczenie to nie jest w zasadzie skuteczne w stosunku do osób trzecich (art. 48 ust. 1 i 2).

O ile Rozporządzenie albo statut nie stanowią inaczej, kworum wymagane do podejmowania uchwał wynosi połowę członków uprawnionych do głosowania, a uchwały podejmowane są zwykłą większością głosów obecnych albo reprezentowanych członków (art. 50 ust. 1). Nieobecni członkowie mogą

uczestniczyć w podejmowaniu decyzji przez upoważnienie innego członka organu lub zastępcy członka wyznaczonego jednocześnie do jego reprezentowania. (art. 50 ust. 2).

Jeżeli statut nie stanowi inaczej, w przypadku równości głosów decyduje głos przewodniczącego. Statut nie może jednak stanowić inaczej w przypadku, gdy połowa członków organu nadzorczego składa się z reprezentantów pracowników (art. 50 ust. 3).

3.8.4. Walne zgromadzenie

- *Właściwość*

Zgodnie z art. 52 walne zgromadzenie podejmuje decyzje w sprawach, które zostały zastrzeżone do jego wyłącznej właściwości stosownie do Rozporządzenia (np. w sprawie przeniesienia siedziby, wyboru członków organów SCE, przyjęcia członków inwestorów) lub stosownie do ustawodawstwa państwa członkowskiego w którym znajduje się siedziba SCE, przyjętego na podstawie dyrektywy 2003/72/WE. Ponadto, decyduje w sprawach, które zostały zastrzeżone do właściwości walnego zgromadzenia spółdzielni podlegającej prawu państwa siedziby SCE przez przepisy tego prawa lub postanowienia statutu.

- *Zwoływanie i przebieg walnego zgromadzenia*

Rozporządzenie szczegółowo reguluje częstość zwoływania zwyczajnych walnych zgromadzeń oraz wprowadza obowiązek zwołania walnego zgromadzenia na każde żądanie organu SCE albo na żądanie członków SCE, którzy posiadają łącznie więcej niż 5 000 głosów, lub którzy posiadają co najmniej 10% całkowitej liczby głosów (statut może przewidywać niższe wymagania) - art. 52 i 53. Reguluje także tryb zwoływania walnego zgromadzenia, którego szczegółowe rozwiązania zmierzają przede wszystkim do ochrony interesów członków spółdzielni. Tryb ten obejmuje obowiązkowe uprzednie zawiadomienie o walnym zgromadzeniu wskazujące m.in.

na porządek dzienny obrad (art. 56), przy czym członkowie SCE, którzy posiadają łącznie więcej niż 5 000 głosów, lub którzy posiadają co najmniej 10% całkowitej liczby głosów, mogą żądać, aby do porządku dziennego walnego zgromadzenia dodano jedną lub więcej pozycji (art. 57).

W myśl art. 58 ust. 1 każdy członek jest uprawniony do wypowiedzania się i głosowania na walnym zgromadzeniu, w sprawach uwzględnionych w porządku dziennym. Nie musi jednak swych uprawnień wykonywać osobiście. Członek posiadający prawo głosu jest uprawniony do wyznaczenia pełnomocnika do reprezentowania go na walnym zgromadzeniu zgodnie z procedurą przewidzianą w statucie (art. 58 ust. 2). Statut może przewidywać oddawanie głosów drogą pocztową lub elektroniczną (art. 58 ust. 4).

Zgodnie z art. 62 walne zgromadzenie SCE jest protokołowane.

W zakresie w Rozporządzeniu nieuregulowanym organizacja i prowadzenie walnego zgromadzenia wraz z procedurami dotyczącymi głosowania podlegają prawu właściwemu dla spółdzielni w państwie członkowskim, w którym znajduje się siedziba SCE (art. 53).

- *Podjęcie uchwał*

Reguły dotyczące podejmowania przez walne zgromadzenie uchwał określa art. 61 Rozporządzenia. Stanowi on w pierwszym rzędzie, że walne zgromadzenie może podejmować uchwały w sprawach objętych porządkiem dziennym. Walne zgromadzenie może również dyskutować i podejmować uchwały dotyczące wprowadzenia pozycji do porządku dziennego zgromadzenia przez mniejszość członków zgodnie z art. 57.

Walne zgromadzenie podejmuje uchwały większością głosów oddanych w sposób ważny przez członków obecnych lub reprezentowanych. Wymagania dotyczące quorum i większości, które obowiązują podczas zwyczajnych walnych zgromadzeń określa statut.

Kwalifikowane wymagania przewidziane są dla podjęcia uchwały o zmianie statutu. W przypadku pierwszego zwołania wymagane kworum (członkowie obecni albo reprezentowani) wynosi połowę ogólnej liczby członków. Wymagania dotyczące kworum nie obowiązują w przypadku ponownego zwołania walnego zgromadzenia o takim samym porządku obrad (art. 61 ust. 4). Ponadto, podjęcie uchwały o zmianie statutu wymaga większości dwu trzecich ważnych głosów, jeżeli prawo właściwe dla spółdzielni w państwie członkowskim, w którym znajduje się siedziba SCE, nie stawia wyższych wymagań odnośnie wymaganej większości (art. 61 ust. 5).

Należy ponadto zauważyć, że Rozporządzenie przewiduje możliwość wprowadzenia do statutu postanowień, których celem jest zapobieżenie zdominowaniu działalności SCE przez członków inwestorów albo członków, którzy dysponują większą liczbą głosów ze względu na udział kapitałowy w SCE. Warto przypomnieć w tym miejscu, że dominacja taka oznaczałaby zaprzeczenie podstawowym zasadom i wartościom ruchu spółdzielczego (zasada autonomii i niezależności).

Zgodnie z art. 61 ust. 3, jeżeli statut przewiduje możliwość dopuszczenia przez SCE członków inwestorów lub przyznania głosów stosownie do udziału kapitałowego w SCE prowadzącej działalność finansową lub ubezpieczeniową, statut określa również szczególne wymagania dotyczące kworum w odniesieniu do członków innych niż członkowie inwestorzy lub członkowie, którzy posiadają prawo głosu stosownie do udziału kapitałowego w SCE prowadzącej działalność finansową lub ubezpieczeniową. Państwa członkowskie mogą bez ograniczeń ustanawiać minimalny poziom tych szczególnych wymogów dotyczących kworum dla tych SCE, które mają swoją siedzibę statutową na jego terytorium.

- *Zgromadzenia sektorowe i zgromadzenia sekcji*

Zgodnie z art. 63 Rozporządzenia, jeżeli SCE prowadzi różne rodzaje działalności lub prowadzi działalność w kilku jednostkach terytorialnych, lub posiada kilka oddziałów lub więcej niż 500 członków, jej statut może przewidywać zgromadzenia sektorowe lub zgromadzenia sekcji, jeżeli zezwala na to odpowiednie ustawodawstwo Państwa Członkowskiego. Statut określa podział na sektory lub sekcje i liczbę przypadających na nich przedstawicieli na walne zgromadzenie.

Zgromadzenia sektorowe i zgromadzenia sekcji wybierają swoich przedstawicieli na okres nie przekraczający czterech lat, o ile nie miało miejsce wcześniejsze odwołanie. Tak wybrani przedstawiciele tworzą walne zgromadzenie SCE i reprezentują w nim swój sektor lub sekcję, którym składają sprawozdania w sprawie wyników walnego zgromadzenia. Przepisy Rozporządzenia dotyczące walnego zgromadzenia stosuje się odpowiednio do zgromadzeń sektorowych i zgromadzeń sekcji.

3.9. Stosunki majątkowe w spółdzielni

Szczególną troską Rozporządzenia jest zapewnienie SCE elastyczności majątkowej, tak by mogła ona zaspokoić istniejącą potrzebę kapitału. Zapewnieniu tej elastyczności służy szereg instytucji.

Służy temu omówiona już wyżej instytucja członków inwestorów (art. 14 ust. 1 ak. 2), możliwość kierowania do członków wniosków o dodatkowy udział w kapitale (jeżeli statut tak przewiduje - art. 14 ust. 3) oraz możliwość - o ile pozwala na to prawo państwa siedziby SCE - przyznania większej liczby głosów członkowi ze względu na jego szczególne zaangażowanie kapitałowe w SCE, które prowadzi działalność finansową lub ubezpieczeniową (art. 59 ust. 2 ak. 3).

Z drugiej strony Rozporządzenie zabezpiecza przed przejęciem kontroli nad SCE przez podmioty zaangażowane przede wszystkim kapitałowo (zasada autonomii), np. przez ograniczenia dotyczące przydzielania większej ilości głosów za szczególne zaangażowanie kapitałowe, czy też ograniczenie łącznej ilości głosów członków inwestorów.

3.9.1. Wystawienie papierów wartościowych

Niezależnie od powyższych możliwości Rozporządzenie przewiduje w art. 64 ust. 1, że statut SCE może przewidywać wystawianie papierów wartościowych, innych niż

udziały, oraz obligacji, których posiadacze nie mają prawa głosu⁷⁴. Statut powinien regulować w takim przypadku również sposób spłaty tych papierów oraz maksymalną łączną wartość nominalną papierów, jakie mogą być wystawione.

Objęcia mogą dokonać członkowie lub osoby nie będące członkami. Nie modyfikuje to jednak zasady demokratycznej kontroli członkowskiej ani zasady autonomii, gdyż ich nabycie nie nadaje statusu członka. Atrakcyjność objęcia papierów wiąże się z tym, że statut albo warunki wystawienia papierów wartościowych lub obligacji mogą przewidywać szczególne korzyści dla ich posiadaczy (art. 64 ust. 2).

Posiadacze papierów wartościowych nie będąc członkami nie uczestniczą w walnym zgromadzeniu SCE, jednakże statut może przewidywać nadzwyczajne zgromadzenia posiadaczy papierów wartościowych i obligacji, które ma uprawnienia opiniodawcze dotyczące decyzji walnego zgromadzenia odnoszących się do praw i interesów tych posiadaczy (art. 64 ust. 3).

3.9.2. Przeznaczanie zysku

Stosownie do art. 65 ust. 1 reguły dotyczące przeznaczania zysku za każdy rok obrachunkowy reguluje statut, z zachowaniem przepisów bezwzględnie obowiązujących w prawie krajowym. Statut musi jednak przewidywać, że zysk będzie w pierwszej kolejności przeznaczony na rezerwę ustawową. Do czasu, gdy rezerwa ustawowa osiągnie minimalną wielkość kapitału zakładowego, kwota na nią przeznaczona nie może być niższa niż 15% nadwyżek za rok obrachunkowy po odjęciu wszelkich poniesionych strat (art. 65 ust. 2).

⁷⁴ Tymczasowa polska wersja tłumaczenia błędnie wskazuje, że chodzi tu o papiery wartościowe inne niż akcje lub obligacje („Statut SCE może przewidywać emisję papierów wartościowych innych niż akcje lub obligacje, których posiadacze nie mają prawa głosu”). Zob. także R. Skubisz, M. Trzebiatowski, *Spółdzielnia europejska*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2003, z. 3, s. 568. Wersja niemiecka brzmi „Die Satzung einer SCE kann die Ausgabe von Wertpapieren, die keine Geschäftsanteile sind, und von Schuldverschreibungen vorsehen, deren Inhaber kein Stimmrecht haben.”; wersja francuska „Les statuts peuvent prévoir l'émission de titres autres que les actions et d'obligations dont les détenteurs n'ont pas de droit de vote”; wersja angielska „An SCE's statutes may provide for the issue of securities other than shares, or debentures the holders of which are to have no voting rights”.

Zysk pozostały po utworzeniu wymaganej rezerwy, pomniejszony o ewentualne wypłaty dywidend oraz ewentualne straty bilansowe z poprzedniego okresu, i uwzględniająca ewentualne korzyści bilansowe z poprzedniego okresu oraz sumy pochodzące z rezerw, stanowi zysk do podziału, o przeznaczeniu którego decyduje walne zgromadzenie stosownie do postanowień statutu. Walne zgromadzenie może zdecydować o przeniesieniu zysku na kolejny rok, może przeznaczyć go na fundusz przewidziany przez prawo lub statut albo oprocentowanie wniesionych wkładów i innych wniesionych środków; oprocentowanie może przybrać postać zapłaty w pieniądzu albo przydziału dodatkowych akcji (art. 67 ust. 2). Rozporządzenie nie wprowadza żadnych ograniczeń dotyczących wysokości oprocentowania. Z ogólnych zasad ruchu spółdzielczego wynika jednak, że musi być ono umiarkowane, tak by nie stanowiło ukrytej formy wypłaty dywidendy kapitałowej, która jest sprzeczna z charakterem spółdzielni. Statut może również wyłączać jakikolwiek podział (art. 67 ust. 3).

3.9.3. Podział aktywów po rozwiązaniu spółdzielni

Kwestia przeznaczenia aktywów pozostałych po likwidacji spółdzielni jest różnie regulowana w poszczególnych ustawodawstwach i należy do zagadnień kontrowersyjnych. Rozporządzenie postanawia w art. 75, że czysty majątek SCE będzie przeniesiony w sposób, który nie przysparza nikomu zysku⁷⁵, albo - jeżeli zezwala na to prawo państwa siedziby SCE - w inny sposób określony w statucie SCE. Czysty majątek SCE obejmuje majątek pozostały po zaspokojeniu wierzycieli i zwrocie udziałów członków w kapitale. Oznacza to, że o podziale czystego majątku decyduje w zasadzie statut. Podział czystego majątku SCE między członków

⁷⁵ Nie chodzi tu o podział „według zasady wypłaty zysku”, o którym wspominają R. Skubisz, M. Trzebiatowski, *Spółdzielnia europejska*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2003, z. 3, s. 572, ani o podział „zgodnie z zasadą równego podziału”, o którym mowa w tymczasowej polskiej wersji Rozporządzenia. Wersja niemiecka brzmi: „Das Reinvermögen wird nach dem Grundsatz einer nicht gewinnorientierten Übertragung oder - sofern nach dem Recht des Sitzstaates der SCE zulässig - nach einer anderen, in der Satzung vorgesehenen Regelung übertragen”; wersja francuska: „L’actif net est dévolu en fonction du principe de devolution désintéressée ou, lorsque la loi de l’État membre du siège de la SEC le permet, selon d’autres modalités définies dans les statuts de la SEC”; wersja angielska: „Net assets shall be distributed in accordance with the principle of disinterested distribution, or, where permitted by the law of the Member State in which the SCE has its registered office, in accordance with an alternative arrangement set out in the statutes of the SCE”.

spółdzielni (jest to przecież forma przysporzenia im zysku) możliwy jest tylko wówczas, gdy pozwala na to prawo państwa siedziby SCE. W pozostałych przypadkach czysty majątek może np. zostać przeniesiony na inną osobę prawną o podobnych celach.

3.9.4. Bilans roczny i bilans skonsolidowany

Rozporządzenie reguluje również kwestię sporządzenia, kontroli oraz ogłoszenia bilansu rocznego oraz bilansu skonsolidowanego (art. 68-71). Generalnie rzecz ujmując miarodajne w tym zakresie są przepisy państwa siedziby SCE uwzględniające właściwe prawo wspólnotowe.

3.10. Rozwiązanie i przekształcenie spółdzielni

3.10.1. Przekształcenie SCE w zwykłą spółdzielnię

Rozporządzenie przewiduje możliwość przekształcenia SCE w zwykłą spółdzielnię podlegającą prawu państwa siedziby SCE, co może jednak nastąpić najwcześniej po upływie 2 lat od rejestracji oraz po zatwierdzeniu pierwszych dwóch rocznych sprawozdań finansowych SCE (art. 76 ust. 1).

Podobnie jak w przypadku przekształcenia zwykłej spółdzielni w SCE przekształcenie SCE w zwykłą spółdzielnię nie powoduje rozwiązania lub utworzenia nowej osoby prawnej (art. 76 ust. 2).

Procedura przekształcenia obejmuje:

- sporządzenie i ogłoszenie przez organ zarządzający lub organ administrujący SCE planu przekształcenia oraz sprawozdania wyjaśniającego i uzasadniającego aspekty prawne i ekonomiczne jak również wpływ przekształcenia na zatrudnienie oraz wskazujące skutki przyjęcia formy spółdzielni dla członków i posiadaczy akcji określonych w art. 14 oraz dla pracowników (art. 76 ust. 3-4),

- poświadczenie przez biegłego, że SCE dysponuje majątkiem, w wysokości co najmniej kapitału zakładowego (art. 76 ust. 5),
- uchwałę walnego zgromadzenia SCE o zatwierdzeniu planu przekształcenia wraz ze statutem spółdzielni; uchwała ta zostaje przyjęta zgodnie z przepisami prawa krajowego.

3.10.2. Rozwiązanie SCE

Zgodnie z art. 72 w kwestii rozwiązania, likwidacji, upadłości, wstrzymania płatności i podobnych postępowań, SCE podlega przepisom prawa właściwego dla spółdzielni utworzonych zgodnie z prawem państwa siedziby SCE, w tym przepisami odnoszącymi się do podejmowania decyzji przez walne zgromadzenie.

Rozporządzenie określa samodzielnie niektóre przyczyny rozwiązania spółdzielni. Przede wszystkim, stosownie do art. 73 ust. 1 na wniosek osoby posiadającej uzasadniony interes lub właściwego organu, sąd lub właściwy organ państwa siedziby SCE orzeka o rozwiązaniu SCE jeżeli zostanie stwierdzone, że naruszono art. 2 ust. 1 wskazujący na podmioty uprawnione do utworzenia spółdzielni i/lub art. 3 ust. 2 określający minimalną wysokość kapitału zakładowego oraz w przypadkach nieprawidłowości w procedurze połączenia spółdzielni określonych w art. 34. Sąd lub właściwy organ mogą przyznać SCE czas na uczynienie zadość wymaganiom tych przepisów. Jeżeli SCE nie uczyni tego w określonym czasie, sąd lub właściwy organ orzeka o jej rozwiązaniu.

Rozporządzenie wymaga również ustanowienia w prawie wewnętrznym państw członkowskich przepisów zapewniających, że SCE zostanie rozwiązana w przypadku, gdy nie spełnia wymagania określonego w art. 6, a więc gdy jej siedziba lub główny organ zarządzający nie znajduje się w jednym i tym samym państwie członkowskim, i stanu zgodnego z prawem nie przywrócono w oznaczonym terminie (art. 73 ust. 2 i 3). Prawo państwa członkowskiego musi przewidywać dla SCE środek prawny w przypadku stwierdzenia naruszenia art. 6.

IV. Dyrektywa Rady 2003/72/WE z dnia 22 lipca 2003 r. uzupełniająca statut spółdzielni europejskiej w odniesieniu do uczestnictwa pracowników (wzmianka)

1. Znaczenie Dyrektywy dla utworzenia SCE

Zgodnie z punktem 17 preambuły do Rozporządzenia zasady uczestnictwa pracowników w europejskiej spółdzielni zostały ustanowione w dyrektywie 2003/72 i tworzą one **nieodłączne uzupełnienie Rozporządzenia oraz powinny być stosowane łącznie.**

Ta ogólna wskazówka znajduje potwierdzenie w szczegółowych rozwiązaniach przewidzianych w Rozporządzeniu.

Przede wszystkim, uwzględnienie wymagań wynikających z Dyrektywy stanowi warunek rejestracji SCE. W myśl art. 11 ust. 2 SCE może zostać zarejestrowana dopiero wtedy, gdy zostało zawarte porozumienie w sprawie uczestnictwa pracowników w SCE, zgodnie z art. 4 Dyrektywy, albo gdy zespół negocjacyjny reprezentujący pracowników podjął decyzję przewidzianą w art. 3 ust. 6 Dyrektywy⁷⁶ lub, jeżeli zgodnie z art. 5 Dyrektywy, okres przeznaczony na negocjacje dobiegł końca, a nie zostało zawarte porozumienie.

Podobnie, jeżeli SCE powstaje w drodze połączenia w państwie członkowskim, które skorzystało z możliwości, określonej w art. 7 ust. 3 Dyrektywy, warunkiem zarejestrowania SCE jest uprzednie zawarcie porozumienia zgodnie z art. 4 Dyrektywy, dotyczącego uzgodnień w sprawie uczestnictwa pracowników, obejmującego ich uczestnictwo, lub stwierdzenie, że do chwili rejestracji w żadnej ze spółdzielni nie obowiązywały przepisy o uczestnictwie pracowników.

⁷⁶ Chodzi tu o decyzję o niepodejmowaniu negocjacji lub o zakończeniu negocjacji już rozpoczętych oraz o stosowaniu przepisów dotyczących informowania i konsultacji pracowników obowiązujących w państwach członkowskich, w których SCE zatrudnia pracowników.

Ponadto, zgodnie z art. 11 ust. 4 Rozporządzenia statut SCE nie może być sprzeczny z uzgodnieniami dotyczącymi uczestnictwa pracowników, ustalonymi na podstawie Dyrektywy.

2. Stosunek do prawa krajowego

Szczegółowa charakterystyka Dyrektywy, jako pozostająca w zakresie zainteresowania prawa pracy, zostanie w tym miejscu pominięta. Warto natomiast zasygnalizować jej podstawowe założenia konstrukcyjne.

2.1. Obowiązek implementacji

Dyrektywa jest aktem prawa wspólnotowego, który wymaga implementacji do prawa krajowego⁷⁷. Państwa członkowskie są zobowiązane do wydania przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych niezbędnych do wykonania Dyrektywy, najpóźniej do dnia 18 sierpnia 2006 r., lub do zapewnienia, że najpóźniej do tej daty partnerzy społeczni wprowadzą wymagane przepisy w drodze porozumienia. Są także zobowiązane do podjęcia wszelkich niezbędnych kroków umożliwiających w każdym czasie osiągnięcie rezultatów określonych w Dyrektywie (art. 16). W szczególności są zobowiązane do wprowadzenia regulacji na wypadek nieprzestrzegania przepisów dyrektywy; prawo państwa członkowskiego musi zapewniać istnienie procedur administracyjnych lub sądowych, umożliwiających wykonanie obowiązków wynikających z Dyrektywy (zob. art. 14).

2.2. Problem prawa właściwego

Zgodnie z art. 15 ust. 2 Dyrektywy przepisy krajowe dotyczące uczestnictwa pracowników w organach spółki, i/lub krajowa praktyka, inne niż przepisy

⁷⁷ Odnośnie do charakterystyki dyrektywy jako źródła prawa wspólnotowego zob. np. C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe, Zagadnienia teorii i praktyki, t. I*, Warszawa 2000, s. 498 i n.; S. Biernat, [w:] *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Warszawa 2003, s. 190-192.

wprowadzające w życie niniejszą dyrektywę, nie mają zastosowania do SCE, do których stosuje się art. 3-7.

W myśl zaś art. 15 ust. 3 Dyrektywa nie narusza:

- praw dotyczących uczestnictwa pracowników przewidzianych przez przepisy prawa krajowego i/lub praktykę poszczególnych państw członkowskich, które to prawa przysługują pracownikom SCE oraz jej spółek zależnych i zakładów, z wyłączeniem jednak prawa do współdecydowania w ramach organów SCE;
- przepisów dotyczących współdecydowania w organach, przewidzianych przez krajowe ustawodawstwo i/lub praktykę, stosowanych do spółek zależnych SCE oraz do SCE, do których nie stosuje się przepisów art. 3-7.

3. Podstawowy cel dyrektywy

Podstawowym celem Dyrektywy jest zapewnienie, by ustanowienie SCE nie pociągnęło za sobą zniesienia lub ograniczenia uczestnictwa pracowników istniejącego w ramach podmiotów uczestniczących w tworzeniu SCE (pkt 3 preambuły). Uczestnictwo to obejmuje wszelkie procedury informacyjne, konsultacyjne i współdecyzyjne, przez które przedstawiciele pracowników mają wpływ na podejmowanie decyzji dotyczących przedsiębiorstwa (art. 2 pkt h). Uznano, że cel ten, z uwagi na skalę i wpływ proponowanego działania, może być lepiej osiągnięty na poziomie wspólnotowym (pkt 4). Celem Dyrektywy nie jest jednakże pełna harmonizacja reguł zaangażowania pracowników w SCE, ze względu na znaczną różnorodność przepisów i praktyk istniejących w poszczególnych państwach członkowskich (pkt 5).

Podstawowym mechanizmem służącym uczestnictwu pracowników w SCE są procedury konsultacji i informowania, a ponadto zasada ochrony praw nabytych (istniejące w podmiotach tworzących SCE prawa pracowników do współdecydowania powinny być zachowane, chyba że strony postanowią inaczej - pkt 7). Procedury te powinny być określone, w pierwszej kolejności, w drodze porozumienia między przedstawicielami pracowników z właściwymi organami podmiotów tworzących SCE, lub w przypadku jego braku, poprzez zastosowanie standardowych zasad, które

powinny zapewniać skuteczną praktykę informowania pracowników i ich konsultowania, jak również prawo ich współdecydowania w odpowiednich organach SCE, jeżeli takie prawo istniało przed jej utworzeniem w ramach podmiotów uczestniczących (pkt 11).

Celem procedury informowania jest zapewnienie pracownikom uzyskania informacji dotyczących SCE w takim czasie, w taki sposób i w takim zakresie, który umożliwi przedstawicielom pracowników dokonanie oceny możliwych konsekwencji oraz, ewentualnie, przygotowanie konsultacji z właściwym organem SCE (zob. art. 2 lit. i). Procedura konsultacji oznacza wymianę poglądów między organem przedstawicielskim pracowników a właściwym organem SCE w odpowiednim czasie, w taki sposób i w takim zakresie, że umożliwi to przedstawicielom pracowników, na podstawie dostarczonych informacji, wyrażenie opinii na temat środków, które zamierza podjąć właściwy organ; opinia ta powinna być wzięta pod uwagę w procesie podejmowania decyzji w ramach SCE (art. 2 lit. j). Natomiast „współdecydowanie” oznacza wpływ organu przedstawicielskiego pracowników i/lub przedstawicieli pracowników na sprawy osoby prawnej przez: prawo wybierania lub wyznaczenia części członków organu nadzorczego lub administrującego osoby prawnej, lub prawo rekomendacji i/lub sprzeciwu wobec powołania części lub wszystkich członków organu nadzorczego lub administrującego danej osoby prawnej (art. 2 lit. k).

4. Mechanizmy służące realizacji ww. celu

4.1. Zasady mające zastosowanie w przypadku tworzenia SCE przez co najmniej dwie osoby prawne albo w drodze przekształcenia⁷⁸

Pierwszym w kolejności instrumentem zmierzającym do poszanowania interesów pracowników przy tworzeniu SCE jest - w przypadku tworzenia SCE przez co

⁷⁸ Zasady te mają zastosowanie również w przypadku SCE założonej wyłącznie przez osoby fizyczne lub przez jedną osobę prawną i osoby fizyczne, które łącznie zatrudniają co najmniej 50 pracowników w co najmniej dwóch Państwach Członkowskich (art. 8 ust. 1).

najmniej dwie osoby prawne albo w drodze przekształcenia - powołanie zespołu negocjacyjnego, reprezentującego pracowników (art. 3 ust. 1-2), którego celem jest zawarcie z właściwymi organami uczestniczących osób prawnych pisemnego porozumienia określającego zasady dotyczące uczestnictwa pracowników w SCE (art. 3 ust. 3).

Stosownie do art. 4 ust. 2 porozumienie powinno określać m.in. skład organu przedstawicielskiego pracowników, który będzie partnerem właściwego organu SCE w zakresie porozumienia o informowaniu i konsultacji pracowników SCE, procedurę informowania i konsultowania organu przedstawicielskiego, a także treść porozumienia o współdecydowaniu, jeżeli strony zdecydują o zawarciu takiego porozumienia.

Negocjacje w sprawie zawarcia porozumienia mogą trwać przez okres sześciu miesięcy od utworzenia zespołu negocjacyjnego; strony mogą wspólnie zadecydować o przedłużeniu czasu negocjacji do jednego roku (art. 6).

Zespół negocjacyjny może również podjąć decyzję o niepodjęciu negocjacji lub o zakończeniu negocjacji już rozpoczętych oraz o stosowaniu przepisów dotyczących informowania i konsultacji pracowników obowiązujących w państwach członkowskich, w których SCE zatrudnia pracowników. Uchwała taka kończy postępowanie w celu zawarcia porozumienia (art. 3 ust. 6).

Dyrektywa przewiduje obowiązek wprowadzenia przez państwa członkowskie zasad standardowych dotyczących uczestnictwa pracowników, które muszą odpowiadać zasadom określonym w załączniku do Dyrektywy (art. 7). Zasady te obowiązują w następujących wypadkach:

- gdy strony tak postanowią,
- do upływu terminu określonego w art. 5, nie zostało zawarte porozumienie, i:
 - właściwy organ każdej z uczestniczących osób prawnych podejmie decyzje o stosowaniu standardowych zasad w odniesieniu do SCE, a tym samym o kontynuowaniu rejestracji SCE, oraz
 - zespół negocjacyjny nie podjął uchwały określonej w art. 3 ust. 6.

Poza tymi przypadkami, zasady standardowe znajdują zastosowanie wyłącznie w następujących przypadkach:

- w przypadku SCE utworzonej w drodze przekształcenia, jeżeli przepisy państwa członkowskiego dotyczące uczestnictwa pracowników w organie administrującym lub nadzorczym miały zastosowanie do spółdzielni przekształconej w SCE;
- w przypadku SCE utworzonej w drodze połączenia⁷⁹:
 - jeżeli, przed rejestracją SCE, jedną lub więcej form uczestnictwa stosowano w jednej lub więcej spółdzielniach uczestniczących, obejmujących co najmniej 25% ogólnej liczby pracowników zatrudnionych w tych spółdzielniach, lub
 - jeżeli, przed rejestracją SCE, jedną lub więcej form uczestnictwa stosowano w jednej lub więcej spółdzielniach uczestniczących, obejmujących mniej niż 25% ogólnej liczby pracowników zatrudnionych w tych spółdzielniach i jeżeli zespół negocjacyjny podejmie odpowiednią uchwałę;
- w przypadku SCE utworzonej w inny sposób:
 - jeżeli, przed rejestracją SCE, jedną lub więcej form uczestnictwa stosowano w jednej lub więcej uczestniczących osobach prawnych, obejmujących co najmniej 50% ogólnej liczby pracowników zatrudnionych w tych podmiotach; lub
 - jeżeli, przed rejestracją SCE, jedną lub więcej form uczestnictwa stosowano w jednej lub więcej uczestniczących osobach prawnych obejmujących mniej niż 50% ogólnej liczby pracowników zatrudnionych w tych podmiotach i jeżeli zespół negocjacyjny podejmie odpowiednią uchwałę.

Należy ponadto wspomnieć, że zasady standardowe zamieszczone w załączniku do Dyrektywy regulują skład organu przedstawicielskiego pracowników, zasady dotyczące informowania i konsultacji oraz zasady dotyczące współdecydowania.

⁷⁹ Państwa Członkowskie mogą przewidzieć, że standardowych zasad określonych w części 3 Załącznika nie stosuje się w tym przypadku (art. 7 ust. 3).

4.2. Zasady mające zastosowanie w przypadku tworzenia SCE wyłącznie przez osoby fizyczne albo przez jedną osobę prawną oraz osoby fizyczne

W przypadku SCE założonej wyłącznie przez osoby fizyczne lub przez jedną osobę prawną i osoby fizyczne, które łącznie zatrudniają mniej niż 50 pracowników lub zatrudniają 50 lub więcej pracowników tylko w jednym Państwie Członkowskim, zaangażowanie pracowników uregulowane zostało następująco (art. 8 ust. 2):

- w samej SCE mają zastosowanie przepisy państwa członkowskiego siedziby SCE, które mają zastosowanie do innych osób prawnych tego samego typu,
- w spółkach zależnych SCE i zakładach mają zastosowanie przepisy tego państwa członkowskiego, w którym się znajdują, i które mają zastosowanie do innych osób prawnych tego samego typu.

Dyrektywa stanowi ponadto, że w przypadku przeniesienia siedziby statutowej SCE, w której miało miejsce uczestnictwo pracowników, do innego państwa członkowskiego, powinien obowiązywać co najmniej ten sam zakres prawa uczestnictwa pracowników.

Zasady dotyczące tworzenia SCE przez co najmniej dwie osoby prawne mogą mieć zastosowanie także do omawianego obecnie przypadku, jeżeli po rejestracji SCE, przynajmniej jedna trzecia ogólnej liczby pracowników SCE i jej spółek zależnych oraz zakładów, w co najmniej dwóch różnych Państwach Członkowskich złoży taki wniosek, lub jeżeli łączna liczba zatrudnionych pracowników wynosi lub przekroczy 50 pracowników, w przynajmniej dwóch Państwach Członkowskich.

4.3. Postanowienia różne

Dyrektywa zapewnia pracownikom SCE i/lub ich przedstawicielom uprawnienie do **uczestniczenia z prawem głosu w walnym zgromadzeniu** lub, jeśli takie przewidziano, w zgromadzeniu sekcji lub sektorowym w następujących wypadkach:

- jeśli strony tak postanowią w porozumieniu określonym w art. 4, albo

- jeśli spółdzielnia, w której istniała taka regulacja, przekształca się w SCE, albo jeśli, w przypadku SCE utworzonej w sposób inny niż w drodze przekształcenia, w uczestniczącej spółdzielni istniała taka regulacja i:
 - strony nie zawrą porozumienia określonego w art. 4, w terminie określonym w art. 5; oraz
 - właściwy organ każdej z uczestniczących osób prawnych podejmie decyzje o stosowaniu standardowych zasad w odniesieniu do SCE a zespół negocjacyjny nie podjął uchwały określonej w art. 3 ust. 6 oraz
 - spółdzielnia, w której istnieje taka regulacja, w odniesieniu do zasad współdecydowania w rozumieniu art. 2 lit. k), zapewniała przed rejestracją SCE najwyższy stopień współdecydowania spośród uczestniczących spółdzielni.

Warto ponadto wskazać, że Dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia ochrony przedstawicielom pracowników uczestniczącym w zespole negocjacyjnym, w procedurze informowania, konsultacji, współdecydowania takiej samej, jak zapewniana jest przedstawicielom pracowników przez prawo krajowe i/lub praktyki obowiązującą w kraju ich zatrudnienia (art. 12). Państwa członkowskie są również zobowiązane do przyjęcia właściwych środków, zgodne z prawem wspólnotowym w celu zapobiegania nadużywaniu SCE do celów pozbawiania pracowników ich praw do zaangażowania lub zawieszania takich praw (art. 13).